

Zaymus:

HONTALAN GÁRDISTA

• KORDA • RT • KIADÁSA • BUDAPEST •

ZAYMUS GYULA

HONTALAN GÁRDISTA

REGÉNY

HARMADIK KIADÁS

BUDAPEST, 1942
K O R D A R. T. K I A D Á S A

Nihil obstat. P. Joannes Hemm S. J. censor dioec. Nr. 1921/1941.
Imprimatur. Strigonii, die 26. Martii 1941. Dr. Joannes Drahos
vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában. Bpest, VIII., Csepregy-u. 2.

Haldoklik a nyár, az erdők és rétek felett ködfoszlányok vonulnak el. A haragos szél a magasba úzi a pihenni vágyó porszemeket az országutakon. A kertek hajnalonként már zuzmarások. Fent a magasban fáradt repüléssel varjak eveznek és károgó panaszszavakat váltanak egymással.

Soká fontolgattam magamban, hogy fellebbentsem-e a fátyolt ezeknek a csodálatosan bájos lelkeknek történetéről, és végül mégis csak a felpanaszlott szépség győzedelmeskedett. Ime, megmutatja könnyekkel telt, mosolygó arcát. Ősz van már, ruhám fodraiba belekap a szél, hajamat homlokomba csapja s lelkemben békés lángú mécsest gyújt, mely belelobog a csendes éjtszakába s elém varázsolja azt a három fehérlelkű, áldott teremtetést, akiknek úgy ismerem a lelkét, mint napsugár a pihenő vizét vagy a levegőtenger végtelenségét.

Igazgyöngyök az élet piacának sok talmi árúja között, piros rózsák oltárok asztalán, ismeretlen énekek a minden zengő szépség mellett süketen elhaladó lelkek pusztaságában.

Ivanoff Leó — makulátlan lovagja a legnemesebb jósnak és a legmagasztosabb szeretetnek, aki képes lett volna szívét kivágni, hogy egy pillanatra csitítsa éhségét annak, akit szeretett.

Lucienne Surgère — százezer között ha egy hasonlatos csak hozzá, de az sem lehet olyan tiszta, olyan hófehér, nyíltkelyhű gardénia. Vázából hajlott a szépség és jószág országa felé s szíromkarjaival a nap felé integetett.

És mit mondjak a harmadikról, a Nemes Kócsagról, Csöppikéről, a mindig halvány Piroskáról? — Nem volt e földre való, ide csak azért jött, hogy megtanuljon sírni s hogy aztán a csillagok honából ránk hullathassa gyermeki mosolyát.

A hegedűmet kikezdte az idő, vonóm foszladozik, lelkem szomorú, de azért elkezdem a dalt. Majd segíteni fog a temetők felől fujdogáló őszi szél, a kandallók kürtőjében halkán füttyörésző bús cimbora, meg a szű, mely beleette magát könyvespolcom deszkafalába.

Az utolsó virágokat ma este magammal hoztam a kertből, tűzvörös leveleket raktam köréjük, magam elé tettem őket színes eozin vázába, meggyújtottam a mécsest a Szent Szűz képe előtt s közben a szél megzörgette az ablakomat.

A Nemes Kócsag volt talán, aki sírjából kiszállt s fehér szárnyával meglegyintette a halvány fényben izzó üvegtáblákat . . .

ELSŐ RÉSZ

MÉLY VIZEK FÖLÖTT . . .

I.

Lucienne!

Ha tudná, hogy milyen kimondhatatlanul fáradt vagyok, nem várná levelemet oly türelmetlenül, hanem venné a kézimunkáját, kiülne rendes helyére a kis balkonra, mely oly közel van a háztetőhöz, és a finom csipke fölé hajolva, finom lelkének tiszta érzésével sajnálna engem. Mert sajnálatra méltó teremtés lettem azóta, hogy elváltunk, kedves. Most itt ülök egy csendes méhesben, hallgatom a méhek egyhangú muzsikáját s nézem a deszkafalakra ragasztott régi ujságképeket, melyeket megsárgított az idő. Párizs és Radvány! El tudja képzelni a kettőt egymás mellett? Nehezen hiszem; ezt át kell élni. Úgy vagyok, mint a kislány, aki madarat fogott s boldog-édesen csókolgatta a csőrét, de a fogoly hirtelen kisurrant a kezéből s messze szállt. Utána kapott, de Istenem, rövid volt a karja, nem bírt a végtelenbe nyúlani. Az én szép, színes tollú madaram is elrepült, ezerhatszáz kilométerre van tőlem, s ez a csendes kis falu most nem más, mint egy üres kalitka, — hiába zengenek a kert lombjai közt hajnalban a kis énekesek — üres, mert az én kékszemű madárkám nem énekel benne. Már előre látom a mosolyt az arcán, mely finom lesz, mint a Mona Lisáé. Mosolyogni fog rajtam jóakarattal, megértéssel, mint aki beletekintett nyitva felejtett szívembe és ott jégvirágot látott júliusban.

Ma vasárnap délután van. Az egész falu pihen, legalábbis úgy látom a homályos ablaküvegen keresztül. Elbújtak az emberek, bent ülnek az árnyékos vasárnapi szobában s bizonyosan nem írnak ilyen kótyagos levelet, mint ez. De Maga akarta, s én megígértem a

Taverne Royalban, ott a Madeleine előtt, hogy óhaját teljesítem. Akkor este olyan volt Párizs, mintha már beköszöntött volna az őszi, s Poe állt volna kalaptalanul a Szajna partján, alázattal köszöntve a lehulló leveleket. Elváltunk. Maga aludni tért, s én valahol a Trocadéro előtt leültem egy padra s elnéztem a kivilágított Eiffel-torony felé, mely mint egy elázott óriás szabadon maradt keze nyúlt fel csodálatos magasságba. Bódulat ülte meg a lelkemet, s jó volt lehúyni a szemem és érezni a langyos szelet, mely a Szajna felől megsímogatta az arcomat. Siető alakok bukkantak fel és vesztek bele az éjszakába, s minden úgy tűnt fel, mint egy futurista kép, amelyen a tető a fundamentum s az emberek széthullott testrészek között mozognak. Odébb a körhinták tehenei örült iramban rohantak az acéltengely körül s szarvaik között vidám midinettek ültek. Örültek az életnek és kacagva feledték a nap robotját. A hidak alatt már elhelyezkedtek a menhelyek téli lakói s a szolgálatos rendőr gyöngéden rájuk terítette lehullott köpenyeiket. Lassan, fáradtan bandukoltam, a magány láthatatlan teherként nehezedett rám. Szemem már perzselő lángban égett, lábamban éreztem a föld mágnesességét s lelkemben lankadt az élet vágya. Ugye tudja, mit jelent Párizsban egyedül, barát nélkül lenni. Jobbról-balról idegen emberek lépkednek, akiktől félnék éjfélkor, mert azt hinném, hogy cigarettavéget fogó ujjai az én véremtől lesznek pirosak.

A járda szélén, fához támaszkodva, egy csillogó bőrű néger ül. Részeg az istenadta s most talán a kongói kis szalmakunyhójáról álmodik, mely előtt repedt üstöt ver a jazz-band ősi mestere s halotti éneket dalol meghalt kedvesének.

A kávéházak tele vannak, de muzsikát nem hallani sehol. Rossz sör és émelyítő citromade előtt elmélázva ülnek az emberek. A hotelok befüggönyözött ablakai csukottszemű, néma tanúi a vékony falak közt felsajgó sóhajoknak. Hej, de mégis csak szép város ez a Maga Párizsa! Bolond nagy vásár, amelyben tán boldogságra is lehet akadni. Én ugyan nem fogom meg-

találni soha, mert vagy előtte vagy utána megyek és csak édes illatát érzem néha, mint átutazásomkor a zürichi pályaudvaron a hársfák bódító lehelletét.

Tudja, Kedves, én már csak a régi maradok: bánatos szemmel nézem a világot s tekintetemről mindenki le tudja olvasni a bennem élő gondolatokat. Maga is így volt ezzel. Míg nem ismert, félt tőlem, s mikor a szemembe nézett, keze simogatásra hajlott ki, mert első pillantásra meglátta szomorúságomat. És jóbarátok lettünk. Ugye megengedi, hogy így mondjam. — Je serai votre soeur et vous mon frère! Ugye így mondta? Nem emlékszem világosan, — hisz olyan sötét volt a szajnaparti éjtszaka. Már az éjfél is elsuhanat felettünk, s mi összekulcsolt karral a Notre Dame előtt álltunk a téren. A templom: a kőbevésett mult, s Maga mellett a friss, meleg élet. A cirádák közül ránk nevetett valami, talán a halhatatlan Quasimodo groteszk alakja? Ki is lehetett volna más, hiszen a környéken néma csend honolt, s a templomi angyalok, kik az oltár körül végezték szolgálatukat, nem törődtek az éjtszakában bandukoló párral. Akkor megcsókoltam a kezét, emlékszik? A kezét csupán, — mert megvettem a párizsi szokást. Pedig kár volt akkor Abelard és Héloïse értelmetlen meséjét játszani, — hisz oly rövid az élet! Alig indulunk neki, máris csomagolni kell egy hosszú útra.

Adieu! Nem tudok többet írni, érzem, hogy néhány perc mulva mélyen alvó lakója leszek kis méhesemnek. A csend s a Magára gondolás elszédített.

Youyou

II.

Ma reggelre ködruhába bújtak a hegyek. Olyan szép és titokzatos lett minden, mintha valami nagy nászra készülne vagy temetésre tán. A hegyek máskor oly éles rajza elmosódott, lebegő ködfátylak takarják. Pedig lent az Alföldön perzselő nyár van, s maguknál is otthon a provencei mezőkön. Úgy élek itt fönt, mint egy remete. Szakállam megnőtt, hajam a homlokomba hull. Amikor agancskeretű tükrömbe nézek, a szemem kis feketeségében Magát látom, mintha bent lakna a fejemben s onnan nézne ki reám. Azt hiszem, nagy egyedüliségem az oka, hogy a képzelet ilyen játékot űz velem. Első levelem óta még alig beszéltem emberekkel. Nem érdekelnek. No meg tán nem is szeretnek engem. Különc voltam egész életemben, s most azt hiszik rólam, hogy valami nagy bűn nyomja a lelkemet. Mikor meglátogattam az öreg plébánost, olyan szigorúan nézett rám, ahogyan tán csak Savonarola nézhetett a firenzei csipkés signorínákra, akik sírva dobták selymeiket a máglyákra. Elbeszélgettünk. Lassan felmelegedett s végül megkínált egy pohárka borral.

— A bor felvidíti a szívet — mondta.

— De csak azért, — feleltem én — akinek van! Nevetett. Amikor elváltunk, kikísért a kapuig és megígérte, hogy vissza fogja adni látogatásomat.

De mit is beszélek annyit magamról!

Igaz, hogy a fecskék már elhagyták Párizst és délre szálltak? A Figaró írta, de olyan nehezen tudom elhinni . . .

Hiába, vadászó póklábakon jön az ősz. Félek tőle, mert még árvább leszek, mint eddig. Magát fogom keresni, a Maga szép, tiszta lelkét, vigasztaló sza-

vát, fehér kis kezét és ámbrás lehelletét. Jól tudja ugye, hogy temetni mentem Párizsba, fiatal szívem nagy-nagy keserűségét feledni. És új szomorúság fakadt fel bennem. Doudou, ifjúságom halódó érzése Magában új életre kelt s én mint a boldog emlékü Cyrano Roxan ablaka alatt, szívet rajzolok éles kard-acéllal a futóhomokra. O la-la, — mondaná maga és megsimogatná a homlokomat — mon petit Youyou . . .

A völgyből pásztor jön felénk, borzas kutyája követi, vaját hoz biztosan.

Hogy is írta multkori levelében?

„Bonsoir, gentil Youyou, je vous prends dans mes bras pour vous bercer doucement, afin que vous vous endormiez . . . sans tousser . . . comme une maman ferait avec un tout petit . . . je vous caresse les cheveux et dépose un baiser sur vos yeux qui se ferment . . . je vais veiller sur vos songes afin qu'ils soient jolis, jolis . . .”

Nagyon bájos, — hiába, így csak Maga tud írni, mert érző kis szívébe mártogatja tollát, onnan pedig csak ilyen tiszta anyai jóság jöhet. Itt fönna a magas hegyek között úgy érzem magam, amikor levelét olvasom, mint Knut Hamsun Pánja, aki elfáradt a boldogságtól, míg Edvarda széltől kipirult arcát nézte. Csak-hogy az a különbség közöttünk, hogy Maga tán soha, soha többé nem lesz élő valóság az életemben. Mondja, Lucienne, nem álom az, hogy mi egykor együtt kóboroltunk a versaillesi parkban, tudja, ott a kis Trianon felé vezető árnyas úton? Igaz az, vagy csak álmodtam, hogy a montmartrei éjfélti séta után fáradtan kerestünk egy taxit, hogy hazavigyük az álmos babát, a fáradt, álmos Luciennet? Néha már azt hiszem, hogy mindez csak álom volt vagy talán könyvben olvastam. A levele azonban azt igazolja, hogy valóság volt. De mindent elnyelt a legmélyebb sír: az emberi szív. Éjjelente azonban feltámad az emlék s a Szűz Mária-szobor előtt égő kis mécses fényénél fehérkoszorús fátolruhában mosolyogva jön felém. Ilyenkor vidámabban ébre-

dek reggel. Kutyám, a Hektor, megnyalja kezemet s oly megértőn néz rám, mint orvostanár a lábadozó betegre.

Aztán új nap kezdődik s én várom az estét. Magát várom. Mikor az erdei úton baktatunk ketten a kutyámmal, — ő most az egyedüli társam — hirtelen hátranézek, nem jön-e utánam . . . Ó, egek, hol is van Maga tőlem? Monte Rosák s nem tudom milyen édig nyúló óriások választanak el egymástól!

Az elmúlt éjjel megint Párizsban jártam. Keresem Magát ott kint a Vaugirardon, de nem tudtam megtalálni, nem láttam jól s tulajdonkép magam sem tudtam, hogy mit keresek. A nappalok tehetetlensége belemart az éjtszaka álmaiba. Ma éjjel különben vihar vonult el a házam felett. Sirt, nyögött, panaszkodott és menekült a sötétségben bujkáló ismeretlen hatalom elől. Nagyon szép az éjjeli vihar a hegytetőn, mikor egyedül van az ember s a szél végignyargal a testén. Ó, mily jó lett volna, ha itt ül az ágyam mellett, piros nagy gyapjúkendőjében, s félve nézi a lecsavart kanócú petróleumlámpát! Fehér karja néha kivillan s odakünn nagyot dörren az ég. Doudou. Most igaz, szent érzés van bennem, szinte melegít, mint egy izzó kályha.

A ködök tünedeznek, a felhőfoszlányok közül kisüt a nap, és én lassan pontot teszek a levelem végére. Irjon nekem, Kedves, írjon hosszan, sokat. Ünnepnapja van a lelkemnek, ha sorait olvashatom. Még a kis szürke verebet is pirostollú délszaki madárnak látom olyankor. Szeretném, ha a tél megjöttével sok tüzelője lenne a lelkemnek, mert ha nem ír, egy napon megfagyva, holtan találnak majd meg itt fent a bocskoros parasztok. Ha pedig ráérne, ha lehetséges volna, hagyjon mindent, mindent Párizsban s jöjjön el ide. Szívre tett kézzel mondom Magának, hogy itt Maga lesz a havas bércek királynője. Jöjjön, édes, nap-sugárnak a kastélyomba, mert félek a téltől, komolyan félek . . .

Youyou

III.

Levelemre ugyan még nem kaptam választ, de ma nagy kedvem van írni, hát írok. Elmúlt éjjel fel-támadt bennem első találkozásunk emléke. A sors különös játéka, mely egymás mellé sodort bennünket. Ó, hogy örültünk a véletlennek! Maga elmondta, hogy egyik barátnője hívta oda, ő maga azonban nem jött el. Engem a szomszédos szobában lakó úr hívott meg.

Valami ünnep volt a követségen.

Akkoriban nászukat ülték a nyári virágok. Sejtelmes lehelletükkel tele volt a parki sétány, mikor azon a boldog estén körül-köre lépegettünk a virágai-kat már elhullatott vadgesztenyefák alatt. A követségi ünnepségnek akkor már vége volt, a miniszter szürke beszédét régen elfeledtette velünk az a három óra, melyet ott töltöttünk, mialatt a szendvicshegyek tapadó tekintetek mámorában keringtek a fehérkabátos inasok karján.

Most, amikor visszagondolok erre a csodálatos estére, itt messze Magától a hegyen, lelkemben soha nem látott, nagy álomvirágok nyílnak. Úgy tűnik fel minden, mintha csak álom lett volna és semmi más. Egy fehér bárányszerű-karaván, mely Sorrentó felől úszik Nápoly felé, fehéren, mint aminőnek a maga lelkét elképzelem, Lucienne Surgère. A lelkem most tele van virággal, sűrű lombbal. Olyan, mint a manchesteri lordmayor parkja, melyben nincsenek metszett utak, csak szűk gyalogösvények, a járók szeszélyei szerint alakultak.

Léhúnyom a szemem, a búcsúzó nyári nap bíbor-fényeket gyújt lecsukott szempilláim alá.

Kedves Lucienne, milyen jó volt, hogy én Magát

akkor megláttam, megismertem és a közelemben éreztem! Most legalább egy boldog emlékkal gazdagabb az én bánatos szegénységem. Jól tudom, hogy ez életben többé úgysem találkozunk s ha valahogy mégis kereszteződnének útjaink, olyan félszeg volnék, mint akkor voltam. Még azzal a kis szendvics-szeletkével sem tudtam megbirkózni s le kellett tennem az asztalra. Maga észrevette s rám nevetett:

— Tán miattam?

Egész este ekkor láttam a legszebbnek. Az én szeretetem nevetett ki szemeinek kitárt ablakain.

A konzul bájos felesége ebben a pillanatban felém fordult s alig hallhatóan mondta:

— Ivanoff, úgy szeretnék egy kicsit kokett lenni és nem tudok!

— És miért szeretne az lenni? — kérdeztem én és megnevettettem a nyelvemet valami madeirai medoc-kal.

— Mert azt úgy szeretik a férfiak! — felelte utolérhetetlen bájjal.

Úgye milyen elragadó jóság volt ezekben a szavakban? Nem tudta, hogy kívánsága sohasem valósulhat meg, mert hisz' azt tanulni nem lehet, arra születni kell. Emlékszik, Édes, a kopasz princere, kinek dagadt volt a jobb arca s fején a néhány hajszál szépen gondozott kerítésként fedte már-már tenyérsímaságú felvillanó fejét? Herceg volt. Istenem, de hát mi az a hercegség az én fiatal erőmhöz, az én elfojtott nagy nevetésemhez képest, mely mint lakodalmi tánc bokázik még most is a szívemben! Ő is odaült Maga mellé, amikor mi még nem beszélgettünk, s olyan szemekkel nézett a Maga felajzott szemöldökeire, mintha — ahogy Dosztojevszkij írja a Holtak házában — el akarta volna adni a szemét. Aztán egy barna férfi, utána meg egy szelíd tekintetű fiatal tiszt motyogott néhány szót az abrosz felé, s Maga kiegyenesedett, mintha elfáradt volna, s átnézett az én asztalomhoz, mint aki segélyért kiált.

Valaki azt mondta a szomszéd asztalnál:

— A követ haragudott.

— És jogosan — felelte rá egy ismeretlen nagyság, aki a már előre megskalpolt szalámiról még egy bőrt szeretett volna lehúzni és hiábavaló igyekezetében bárgyún nézett a tányérjára. A levegő várakozással volt tele, mintha még valaminek következnie kellett volna. Szaniszló, a követségi főírnok, szomorú kérészalakjával, fekete, gyászos lengyel atillájában szótlanul állt a két szalon között, szüntelenül a kezét tördelve, mintha a csöngetést várta volna ijedt félelemmel, mely az ő számát megelőzi. Aztán hirtelen eltűnt, mint a novgorodi vásárról az egyszeri varga, kiről azt mondták, hogy a keresztapja maga az ördög.

És ekkor, ó Istenem, mikor így egyedül ültem a sok ember között, eszembe jutottak a régi szép idők és elgondolkozva néztem dús, göndör hajának lágy fényét s a fürtjei alól kicsillanó, nagy holdsarló alakú fülönfüggőit. Milyen más volt őseink kedve, milyen bajnokai voltak ők a társas mulatozásnak! A satnya utódok még szánalomra sem érdemesek, oly halottszínű mosolyokat szülnek.

Talán hallott Maga is Burulbász Danilóról, a híres zaporogi kozák kapitányról, aki a Dnyeper túlsó partjáról jött hófehér paripán s csapott fene nagy tivornyát, hét éjjel és hét nappal itatta a lengyel király kurtanemeseit, de nem polyák serrel, hanem valódi tokaji mászlással, melyet a hegyaljai szkubornyákok gurígtattak át a határon báránybőr zacskóba varrva. Milyen kár, hogy mi még akkor nem éltünk s nem ismertük egymást, én szép Leánykám! Mit mondtam volna én akkor Magának, milyen szent szavakat! Zsoltáros lett volna belőlem, s hárfám a legszebb, a legérzékenyebb hangszer lett volna: a Maga szíve!

A lakomázó szoba füstös gerendáig nyújtottam volna ki derekam, s mint az isteni Cyrano, nyakba sujtottam volna acélos pengémmel a borjúszemekkel bámulók hadát. Nem türtem volna, hogy más is nézze, mert láttam volna, amint arcán végigcsurog bárgyú

tekintetük mögött lappangó éhségük. Hej, Lucienne, éltünk volna mi csak a szókimondás esztendeiben, meglátta volna, hogy olyan Burulbász Danilót nem természetett többet a Volga partja, mint én. De most ránk nehezedik az emberi ítélkezés kórsága, mint a beteg szemre a hályog, s ülni kell egy gyalázatosan égő szivar savanyú füstjében. Aztán odahullott mellém egy árván hagyott székre s rám nézett kagyló nagy szemével. Most őszintén megmondom, ha akkor közelebb mertem volna hajolni az arcához, kihull a könny a szememből. S én nagy jámborul az első percben megmondtam Magának mindent, amivel csordultig megtelt a szívem. A szeme megcsillant, s gyűrűje, mely oly zöld volt, mint az egyiptomi szent skarabeus, sejtelmesen felragyogott a lámpák fényében. Hogy mit mondtam, nem ismétlem el még egyszer, mert jól tudom, hogy nem fogja elfelejteni soha. És ha majd öreg anyóka lesz, hosszú téli esteken mesélni fog unokáinak valakiről, aki abban a pillanatban, hogy meglátta, megszerette, aztán elment a háborúba s ott meghalt. A kis rajkók közelebb fognak húzódni s Burulbász Daniló fényesen, tisztán ott fog állani a hálósoba nyitott ajtajában s mosolyogni fog, mint a vakok a holdsugarban, mikor a fülemüle énekét hallják.

Aztán elbúcsúztunk. Mennem kellett, hogy szókö után ne nyúljanak a savószerű lelkek. A többiek is széthulltak, mint a gerezdekre szedett narancs. Mi azonban egy hallgató gázlámpa alatt újból találkoztunk. Ugye? Szívem halkán dobogott s mikor esernyőm csontfogantyúja odaverődött a Maga táskájának ezüst pántjához, mindig bocsánatot kért, mintha rosszat tett volna. Kebléhez orgonacsokrot szorítgatott, s én hosszan beszéltem a firenzei rózsák szépségéről és gyors haláláról, amin mind a ketten elszomorodtunk, mintha bizony a mi kertjeinkből valók lettek volna. Úgy bizony, drá . . . tovább nem mertem kimondani, mert rám nevetett s úgy kérdezte, hogy mások is meghallhatták volna, mit is mondtam.

És most itt vagyok és nézem az erdőt. Sajnálom,

hogy nem lehet itt mellettem, mert szebbnek látnám a rengeteget, még ragyogóbbnak a kék eget s illatosabbnak a lepkecsókra váró, kitért keblű virágokat.

Ne haragudjon rám, én kedves Gyermeke, hogy ilyen hosszú és zavaros levelet írtam, de ma riadót fújt bennem az élet és én mint régi katona, még egyszer kihúztam magam.

Luciennem, édes, kívánom, hogy a kazáni Szűz Mária kísérje útjain!

Youyou

IV.

Ha most visszagondolok utolsó levelémre, nevetnem kell magamon. Úgy beszéltem, mintha még ifjú legény lennék, aki előtt nyitva áll a jövő és akit még nem ijeszt szomorú, véres mult, de akkor jólesett, legyen áldott a pillanat. Utána haragos zivatar söpört végig a vidéken, mintha megharagudott volna a nyárra, hogy boldogságot szórt szét, s dühében tépett köntösével letarolta a még zöld életet. A csend még nagyobb lett. A megkopasztott fák szomorún bólogatnak egymásnak s bent a harasztosban vékony hangon tilinkózik a szél. Most már az ő ideje következik. Néha egy ijedt madár röppen tova a fák között, szárnya végével megütögetve az ágakat. Téli szállást keres. Halott életet taposok a hóban, mely úgy suttog, mint a rekedt beteg, akinek mindene fáj. Megsimogatom a fákat és szomorkásan rájuk mosolygok, mintha bizony az használna nekik.

Utolsó levele nagyon megszorított. Tehát nem jöhet. Nem mer idejönni. Ez érthető. Hogy is kérhettem ezt Magától! Báránynak azt mondani, jöjjön a farkashoz látogatóba! Nevetséges. De remélem, megbocsát érte, hiszen Maga nem is tud haragudni. A levél elején nem mertem róla írni, a végén meg oly hirtelen szaladt a papírra a tollamból, hogy észre sem vettem. Tudja, nincs bolondabb ember a szerelmesnél, összehord havat-sarat s ha sok idő múlva kezébe kerülnek a kórságos időben megfogamzott levelek, halkan széttépi őket és nevet saját magán.

Maga, Kedves, tudom, hogy nem nevet ki, mert hisz sorainkból ugyanaz a levegő áradt. De nem filozofálok, mert még rám fogja, hogy tudákos lettem,

pedig semmit sem vetek meg annyira, mint épp a szerelem filozófiáját. Teória-hazugság, legelső alkalommal megbukik. A más szerelmét kineveti a szemlélő. Elítéli. Ráncot vet a homloka, s a szája ítéletre nyílik. Csak a magáéval van eltelve, ha van szíve és nem csupán a zsigereiben érzi, mint torkában valahol a szomjúságot, disznótoros vacsora után.

Levelem olvasása közben csodálkozva rázza göndör fejcskékjét, pedig soraim ma komolyak. Mégis gyerekségnek tűnik fel előttem az a sok édeskés gondolat, melybe szívem nagy vágyakozását beleöntöttem. Szinte szégyellem magam. De magam sem tudom, hogy levelem végén nem esem-e megint vissza a diákos hévbe és nem öntöm-e egy halk pasztoráléba utolsó szavaimat. A diákos láz az én koromban már komoly betegség, Kedves. Nyögök, mint a lázbeteg, s egy szép napon majd arra ébredek, hogy újra Párizsban vagyok s hallom a hangját, csengő nevetését. Itt megúnom majd télen a farkasüvöltést és a szél szomorú temetési énekét.

Istenem, valamikor mily ragyogó napokat éltem! Milyen más volt csak a legborúsabb is, mint ez a mostani! Akkor még fiatal tiszt voltam s azt hittem, hogy generális leszek és hercegnő vagy legalábbis grófnő lesz a feleségem. És valószínűleg úgy is lett volna. De jött a háború, fogságba estem s aztán itt maradtam ebben az országban, hol oly előkelőn és becsületesen gondolkodnak az emberek, hogy jobb helyet nem is kereshettem volna. Terveim azonban szétfoszlottak s a helyzet most olyan lett, hogy változtatni nem lehet rajta.

Ha visszagondolok az elmúlt időre s magam elé képzelem hajdani magamat, akkor látom csak, hogy mivé lettem. Ha édesanyám felébredne túlvilági álmából, nem ismerne rám. De hagyjuk, — mindent megúnok, mert minden fáj, és mégis kell írnom, kell, hogy fogyjon az idő, s ha mással nem is, hát legalább saját magammal beszélgessek. Könnyebb lesz a terhem s elviselhetőbb a szenvedésem.

Levele olyan kedves volt, hálás vagyok Magának érte. Igaz megértése megsímogatta szomorú lelkemet.

Hisz az ilyen megértés hiányzik az életemből, ez az, amiért oda tudnék adni mindent, még az utolsó darab kenyeret is. Mert igazi megértést eddig még alig találtam. Valamikor régen, kadétkoromban szerettem egy kislányt, az tudott úgy nevetni és simogatni, mint Maga. Ezredesem lánya volt. Az idő elmosta, s most mikor Magával találkoztam, újra felébredtek bennem a régi érzések — kár, hogy nem maga volt a kis Tatjana, s én a régi gárdakadét. Akkor most itt ülne s én nem írnék levelet az ősről meg a reménytelen férfiúi kínról, hanem a békességes, nyugodt, pihent férfi feketekávéját élvezném egy szellemes francia regény mellett s egy boldog asszony dalos szavát hallgatnám, aki anyának érzi magát. Jöhetne a tél, jöhetne az ősz, tőlem akár az éjféle nap országa is. Nem kívánok mást, Istenemre mondom, nem. De mondja, miért vagyok olyan, mint aminő vagyok? Nem átkozott el engem valaki? Kínja, keserve vagyok önnönmagamnak. Hajam deres lett, mint atyám favoritja volt, ajkam szélei lekonyultak, s fejem előre esett, mintha nehéz vaskalap fedné. Ha visszagondolok elmúlt életem utóbbi éveire, hát bizony nem is csodálkozom rajta. A háború kette-sével számította az éveket. Hamarabb megöregedtem, mintsem hogy férfikorom delét elértem volna. Egyedül józan értelmem maradt meg, s ez volt a szerencsém. Most pedig, hogy Párizsban járva magára akadtam, megtaláltam az elveszett szívemet is. Kár volt. Jobb lett volna nekem itthon maradni, most nem zaklatnám soraimmal s nem teregetném ki Maga előtt meggyötört ifjúságom minden keservét. Lucienne, arra kérem, ha elolvasta ezt a levelet, dobja a tűzbe, mert életem végéig bántana, ha tudnám, hogy nyomorúságomat valahol egy női asztalfiók illatos sarkában őrzik. Tűznyelv kell az én soraimnak, tűz, hogy hamu legyen belőle, mellyel egyszer valamikor majd megérinthetjük homlokunkat, tán mások karneváljának utolsó reggelén.

Nem tudom, hogy a hamvazószerdai hamut hon-

nan szerzik be a templom sekrestyései, hogy a pap kezével a fejünkre szórhassák, de ha tőlem kérnék, régi ifjúkori leveleket adnék nekik, mert tán semmi sem fejezné ki jobban minden földi dolog mulandóságát, mint éppen a lángban született s a lángokban elhamvadt levelek.

Tudja-e, hogy a szerelem olyan betegség, mely halálos végű is lehet? Egy délután megnéztem a morgueot a Szajna mellett s ott láttam fiatal, bájos áldozatait. Nem tudtam elítélni őket. Megértettem a tettüket. Előtte a pokol minden kínját el kellett szenvedniök, mígnem agyuk felmondta a szolgálatot s ők a halál karjaiba szaladtak.

Egy hízott nő, piros bóbitás kalapjában, akit — ha hatalmamban lett volna — legszívesebben egy hottentotta lakodalomra ajándékoztam volna csemegének, a még élő ember göggyével tekintett végig ennek a sok tragédiának néma szereplőin s csak annyit tudott mondani:

— Bolondok.

Én imádkoztam értük, halkan, csendben, hátha az én agyagszívem is ki tud eszközölni valamit számukra a magasságos égben lakó Úr Istentől. Ott a morgueban megrendülve éreztem meg az Isten hatalmát és közelségét. Úgy rémlett nekem, hogy az ott fekvő tetemek valamit látnak, valami borzalmasat, tán szörnyű ítéletet, mert merev tekintetük egy pontot nézett fáradhatatlanul.

De nem írok többet erről, még róla álmodna, s én még álmában is csak jót kívánok Magának.

Youyou

V.

A szentatya valóban betartotta a szavát, ma meglátogatott. Szokatlan kutyaugatás szűrődött be a szobámba, mely aztán jajongó, dühös eb-veszekedéssé fajult. Kinézek az ablakon, hát látom, hogy az udvar közepén nagy furkósbottal a kezében hadonászik a plébánosunk, közbe-közbe a két kutya közé csapva, miközben felleghajtója tépett vitorlaként hánykolódik a szélben.

Tüstént felnyitottam az ablakot és lekiáltottam a két harcoló félre. Hektor rögtön elcsendesedett, a pap kuttyája, mint vesztes fél, fájdalmas panaszzkodással a gazdája háta mögé kullogott.

— Ez aztán a barátságos fogadtatás, mondhatom! — dünnyögte a szentatya félig bosszúsan, félig mosolyogva, mikor kezet fogtunk a pitvar ajtajában. — De azért igazuk van, az eljárásuk becsületes, tanulhatnának tőlük az emberek. Ezek nem árulkodnak, nem kémkednek, hanem nekimennek egymásnak nyíltan és merészen. Ha öklük volna, egymás torkába boxolnák a képüket, mint Casthel Byron Paradicsom Billynek, vagy legalább is oly kövérré dagasztanák egymás képét, hogy a mentők a szájukat a szemük dagadt csikájával cserélnék össze s abba öntenék a feltámasztó italt. Ezekről tanulhatnának a mai kultúrkorszak párbajozó hősei.

Szapura beszédű, derűs, áldott jószívű ember a plébánosunk. Érdekes egyénisége csak ma bontakozott ki előttem a maga valóságában. Ha regényíró volnék, nagyszerű főhőst csinálnék belőle. Úgy szórja magából a szellemes ötleteket és gondolatokat, mint valami kráter a tüzes lávát. Egyik mondatát a másikkal tá-

masztja alá, aztán ellöki az egészet, s egy sziporkázó ötlet karcsú szivárványhídján elsétál felette.

A lábán vastagtalpú, szöges cipő volt fényesre kopott rézkarikákkal, a nyakán sötétkék gyapjúkendő, melyet még a szobában sem akar letenni. Lakásom megnyerte tetszését. Műértő szemmel vizsgálgatott egyes tárgyakat és helyeslően bólogatott. Csak egy fürdőkád előtt álló nő aktja szúrt szemet neki.

— Hát ez mit keres itt? — kérdezte és az öklével mutatott a képre, mintha le akart volna rá sujtani.

— Ez művészet — feleltem én nagy büszkén.

— Ez malacság! — vágott a szavamba. — Roszszabbá teszi az embert. Pedig elég nyavalyásak vagyunk úgyis. Amint a szentkép hivatása az, hogy a jóra figyelmeztessen, úgy az ilyennek nem lehet más szerepe, mint hogy az ellenkezőjét tegye. Ez magától értetődő igazság. Rothadt macskát vagy romlott narancsokat senki sem fest le, pedig az ilyen kép a lélek rothadt macskája, higgye el nekem.

Felém fordult, de terpeszállásából nem mozdult ki.

— Oly rövid ideig élünk, hogy nincs elég alkalmunk jól tenni. Hogy lehet akkor még időnk a rosszra?

Aztán lágyabb lett. Leült a pamlag sarkába, a szivarjaim közül kikeresett egy jót és rágyújtott. Az arca jóságos lett, ragyogó két szeme mintha bocsánatot kért volna előbbi szavaiért.

— No és most mondjon el magáról valamit, kedves uram — szólalt meg nyugodt, egészen megváltozott hangon. — Hogy mint él úgy, ahogy él? Mi az oka annak, hogy ily egyedül él? — Egyszerre csapta felém a kérdéseket, mintha zavaromra lett volna kíváncsi, melyet szavai előidéztek. — Miért nem nősül meg? — folytatta, mielőtt még előbbi kérdéseire felelhettem volna. — Vagy agglegény akar maradni, megfosztva majd minden igazi boldogságtól, gyermekkacajtól, simogatástól, hogy aztán a sírján még egy muskátli se nyiljék, mert nem lesz kéz, amely ráültesse és szív, mely kifakasztó szeretettel melengesse?

Azt válaszoltam, hogy idegenben élek, nehéz a kérdés, nagyon nehéz, de ő csak legyintett a kezével.

— Miért nincs otthon? Hát ki mondta, hogy magának csak Moszkvában szabad nősülni? Nincs elég leány itt ebben az országban? Az a föld, mely oly kitűnő kenyeret ad, termel kitűnő feleségeket is. Magyar kenyérhez meg legjobban a magyar leány illik.

Magára gondoltam, Lucienne, de a szentatya tovább robogott. Beszédje úgy zörgött, mint egy muni-ciósi kocsi. Nagysokára én is szóhoz jutottam. Magyarázkodni akartam, de nem sikerült, úgy vagyok vele, mint a szegény ember az imádsággal, — az ördög útközben elkapja valahol és így sohasem jut fel az igaz szó a mennyek országába. Rám nézett, nevetett és újra ő kezdett beszélni:

— Alighanem boldogtalan szerelem lesz a dologban.

Csodálatos, hogy kitalálta! Hiába, nagy emberismeretük van az ilyen éltes papoknak. Sok lélekbe láttak, sokat tapasztaltak. Az első pillanatban meg tudják mondani, hogy kivel beszélnek. Belelátanak a lelkébe, s tán már azt is sejtik, amit még önmaga sem tud. Lassan beszélt és szavainak súlya volt, pedig semmi különöset nem mondott. De épp az egyszerűség volt az, ami hatott.

And some are fu' o' love divine

And some are fu' o' brandy.

Ezzel a mondással kezdte, mintha az isteni szerelmet összeházasította volna a pálinkával, amely szintén kábulttá teszi a fejet.

— De szerencse, — tette hozzá — hogy ebből a nyavalyából ki lehet gyógyulni, csak akarat és józan ész kell hozzá. Egy életerős, fiatal férfi, mint ön, hogy élhet ilyen remeteéletet? Hát van érték a világon, amely ezt megérdemelné? Tönkre megy mindene és tönkre teszi saját magát is. Szinte sárga már, mint a komló, és petyhüdt, mint egy daganat. Keze remeg. Nézze, én apja lehetnék már, de izmaim . . . azok még vannak, patkót is kettétörök.

És én el is hittem neki, mikor erős kezére néztem.

— Én is voltam egykor legényember, én sem születtem reverendában, nekem is volt fiatalosan csapongó vérem, mégis az lettem, ami vagyok. Férfiak vagyunk, beszéljünk komolyan. A tavasz rügyeket

fakasztott bennem és én örültem az életnek és az első pompás virágot olyan ámuló szemmél néztem, mint kisgyermek a havat. Aztán megszúrtam az ujjamat, később egy csiga benyálazta és egy elbűjt kullancs úgy belém kapott, hogy sápadttá szíta gyermeki arcomat. Lelkemben temetésre harangoztak és az emberek saj-

nálkozó arca mögött feszülő jókedv ugrált. Fejem zúgott, útátat fogott el, megcsömörlöttem. Részletesebben nem mondom el, tudja úgyis, hisz ön most azt a kort élheti, amelyet én akkor, noha sokkal fiatalabb voltam. Aztán egy nap megmutatta magát nekem az Isten. Nem én találtam meg, Ő mutatta meg magát, és rólam lehullott a bohémság ostoba divatja. Lehajtott fővel álltam és hagytam, hogy földi életem gyarlóságaira rálépjen és összezúzza azokat. Látott már ócska, vásári holmit? Olyanná lett minden álmom, mikor összetörött. Papírmasé volt, elől színes, hátul és belül pedig rongy és üresség. De vigasztal az a tudat, hogy ha az égben angyalok akarunk lenni, a földön emberekkel kell lennünk, — jó emberekké, de emberekké. Isten mindent megért és jóságosan megbocsát, ha kérjük. Hogy miért mondtam ezt el magának, nem tudom, de úgy érzem, hogy szüksége van rá. Ábrándozás a boldogság akasztófája. Ne ábrándozzék, hanem keressen egy szép, hamvas őszi barackot, forgassa meg jól, harapjon kissé bele, s a többi majd elintézem én.

Hirtelen felállt.

— Most pedig megyek. De vasárnap ott szeretném látni a szentmisén. Ugye lejön? Az Isten közelsége jó gondolatokat ad.

Megigérttem és el is fogok menni.

Nem tudom, hogy érdekli-e Magát a levelem, de én papirosra akartam vetni, hogy jobban bevésődjék az emlékezetembe. Úgy érzem, hogy a tél előtt ki fogok bújni a barlangomból.

No, Doudou, Isten vele!

Youyou

N. B. Most hallom az öreg Hankától, hogy a plébániára vendégek érkeztek. Nem tudom, kicsodák, micsodák, de örülök nekik. Holnap majd lemegyek személyesen és megtapasztalom, hogy érdemes-e az időt rájuk pazarolni. Jó éjt, Testvérem.

Y.

VI.

Ne vegye rossznéven, hogy levelére nem tudtam mindjárt válaszolni, de beteg voltam. Úntam mindent és még a szememet is becsuktam, hogy ne lássak és ne halljak semmit. Ma azonban a hegyek fölött kisütött a nap és én egyideig azt hittem, hogy tavasz lett újra. Pedig csak a lelkemben lett tavasz. A természet kárpótolni akart a sok rosszkedvért s napsugaraival rám dobta az ifjúság köntösét. A kandallómban égett a tűz és mindenütt langyos melegség volt. Délután aztán újra beborult, de már nem törődtem vele, éreztem, hogy egészségem helyreállt. Milyen különös valami az ember lelkivilága! Néha olyan nagynak, szépnek érezzük magunkat, mintha rétek, erdők, tengerek volnának bennünk. Istenem, néha meg olyannak, mint egy padlás-szoba, amelybe becsorog a csatornalé, mennyezetdeszkái között nagyhasú pókok bújnak be, s mikor az ember a kávéját megfőzi, sohasem tudja biztosan, hogy nem főzött-e meg egy pókot is benne. Nevetek, mert látom, hogy megborzad, de hisz én csak egy példát akartam mondani a lélek világának furcsaságaiból: ne haragudjék. Két hétig úgy éreztem, hogy ásitó pincetorok van bennem, dohos, sötét mélység, ma meg a Riviérára álmodom magamat s látom Magát lapossarkú regatta-cipőben, szőke, nagy kontyba csavart hajjal, kis kezében fényesnyelű legyezővel. — Youyou, Youyou — mondja százszor és ugrál, mint egy kis vörösbegy, ha jól megy a dolga. No de látja, a tengerpartra képzeltem Magát, noha sohasem jártunk ott. Micsoda a Vaugirard a montecarlo-i sétányokhoz képest és mi a fullasztó melegben a Montparnasse! És mégis ott voltam a legboldogabb tán egész életemben. Emlék-

szem, együtt sétáltunk a Montparnasse-on egy jólsikerült vacsora után. Karonfogva mentünk. Én nehézkesen lépkedtem, mint aki mindig lovaglócsizmában járt, s Maga, Édesem, fürgén tipegett mellettem apró, kesztyűbőrből készült cipellőjében, vajszerű harisnyában. Milyen kis, milyen mindennapi dolog volt ez, mégis mennyi szent érzés volt benne. Doudou, Doudou . . . És elmúlt . . . Úgy látom a felhőkön, hogy nemsokára lehull az első hó. Hullni fog csendesen, lassan és betemeti az elmúlt nyár minden szépségét.

Egyszer, sok évvel ezelőtt, Jokohamában láttam egy szindarabot. Kis, útszéli színházban játszották, mégis a nagy színház benyomását tette. Már nem emlékszem, hogyan jutottam be oda (sokat utazgattam akkoriban és még többet láttam), de ezt a kis egyfelvonásost, melyben tulajdonképpen semmi sem történt, nem tudtam elfelejteni.

A színen megjelent két leírhatatlan pompával öltözött vadarcú szamuráj. Hosszú hajuk szabadon lengett, arcuk fehér volt, szemük izzott. A háttérben öreg pagoda romjai látszottak. Nem tudtam elképzelni, hogy mi fog történni.

A két férfi hirtelen csillogó, hosszú, sárkányölő kardot rántott elő és vívni kezdett. Először lassan, lomhán folyt a küzdelem, majd mindig hevesebb lett. Kardjuk színe váltakozott a sokféle lampion fényében. Néha kék volt, néha meg piros, mintha megvérezték volna. Egyszerre nagy pelyhekben szállingózni kezdett a hó, majd egyre erősebben hullott. Térdig, derékig álltak már a hóban, de ők zavartalanul és szótlanul verekedtek. Aztán vállukig ért, végül csak kardjuk hegye és fejük koronája látszott ki. A csend halálos lett a színen, de a nézőtérén is. Mindenki érezte az elmúlás nagy igazságát és a hiábavaló küzdés tragikomédiáját. Fehér temető lett az öreg templom előtti tér, melyben két szív hült ki lassan és lett az enyészeté.

Oly mélyen vésődött akkor a szívembe ez a jele-

net, hogy hatásától még most sem tudok szabadulni. Prédikáció volt, pedig egy fia szót sem ejtettek.

Hogy miért mondtam ezt el Magának, nem is tudom?! Eszembe hozták a havas felhők, a biztos léptekkel közelgő télapó. Hej, aranyegérkém, minden elmúlik, minden elhervad az emberben. Pedig úgy szeretném, ha legalább az emlékek élnének! De sajnos, azok is meghalnak. Képzelve, a szerelem is meghal! Semmi sem tud olyan halott lenni, mint éppen a szerelem. Különösen ha meggyilkolják. És tudja, mikor gyilkolják meg? Amikor hiába hagyják égni és ki hagyják égni. Az elmúlt idő sok szépségre termett órát temetett már el, és ezek csak felsírnak később az emberben s ekkor a szomorúság közönnyé, a közöny haraggá változik és végül meghal a szerelem. Megölték. lassan ölő, de biztos hatású méreggel. *Mangose Rao* — ez az éleseszű hindu, kit maguk az elvakult brahminok öltek meg — mondta egyszer, hogy üres fejben van a legkevesebb hely. Hát ez nagyon igaz, de ehhez az igazsághoz én azt fűzöm hozzá, hogy az üres szívben még kevesebb hely van.

Én is úgy érzem most, hogy a szívemben fogyni valami és mindíg kevesebb lesz benne a hely.

Maga azt írja nekem utolsó levelében, hogy ne töprengjek annyit, hanem oldjam meg legegyszerűbben az életet, csak sajnos, azt nem teszi hozzá, miként. Egyszer írtam már, hogy sorsom az Ön kezében van, oldja meg hát életemet, és erre jóformán nem is válaszolt. Én pedig többet nem írok róla, szégyellem magam.

Igy megalázkodni nem illik olyan férfinak, kinek vérét már egyszer beitta a föld és kardját összetörte a túlerőben levő ellenség. Igaza van Magának, kedves leánykám, a szerelmet erőltetni nem lehet. Ha nem jön magától, akkor színészkedés minden. Hiába etetünk bárányt szőlővel, abból sohasem fogunk bort fejni. No, erre már igazán azt kell mondani, hogy úgy van, mert nincs ember, aki az ellenkezőjét bebizonyítaná.

A szerelem olyan, mint a lepke, nesztelenül jön,

aztán rápillésedik a szívünkre, tollászkodik rajta, mint a madár, s végül tovaszáll. Mert egyszer tovaszáll! Hogy mikor? Ki tudná azt megmondani!

És miközben írok, esni kezd a hó. Lám, megéreztem. Orosz szemem van, ismeri a hó jövését-ménését a föld felett. Áldott jó érzés áradt szét bennem, mintha csak megboldogult édesanyám terítette volna rám a kazáni vásáron vett selyemgyapjú kendőjét. Egy pillanatig vagy tán néhány percig úgy láttam, hogy már minden fehér lett. Ó szép fehérség, ó tiszta szépség! A fák csillagos ruhába bújtak s a sűrűből piros kis madarak röppentek elő. Tudja, Édesem, mit láttam? A kis Jézust láttam, mezítláb, képzelje csak, csupasz kis lábbal jönni a havon. Ó, de örültem! Jött, jött felém, úgy ahogy nagyanyám mesélte. Az öreg baglyok huhogtak a fákon, a varjak megfiatalodtak s a fehér havon rózsaszirmok heverték.

A hó és a kis Jézus, hogy összeillenek! Az égből jött fehérség és az égi Jóság. A hó, ez a csodálatosan tiszta mennyei ajándék, íme, rácáfol az én suta filozófiámra. Hiába filozofálok én itt Magának a szerelemről, a házasságról, a szöllőt evő bárányról — ez az első hópihe kinevetett. Belém varázsolta az örök szeretetet, az elmúlhatatlan szépet. Nagy gyerek vagyok én, tudom én azt, és az is maradok, még ha szakállam a földig érne is. A szívem, az én bolondos gyerekszívem még holtom után sem fog kihűlni s talán minden jeget és zuzmarát meg fog olvasztani a síromon. Szemem már üveges lesz, ajkam szétnyílik, mintha még valamit mondani szeretett volna, arcom megmerevedik, csak a szívem, a szívem fog még élni, hogy még a síron túl is megőrizze mindazt a szépet és jót, amit azoktól, kapott ajándékba, akik szerették.

Sok szeretettel üdvözlí

Youyou

N. B. Majd elfelejtettem megemlíteni, hogy betegségem előtt lent jártam a plébánián. Hát a hír igaz volt. Vendégek érkeztek. Egy idős úr, egy koros hölgy

és egy beteg lány. Az úr zárkózott volt, a hölgy szomorkás, a lányt még nem láttam. Aludt a másik szobában, azt mondták, nagyon kimerítette az út és pihenésre szorul. Néhány nap múlva ismét írok Magának; remélem, sorai nem fognak sokáig várni magukra. Most pedig még egyszer üdvözlöm s baráti kézszorítást küldöm, vagy ha úgy tetszik, lovagi kézcsókot.

VII.

Kedves Barátnőm!

Most egyenesen ki fog nevetni. Képzelse, amikor levelét elolvastam, nem az volt első dolgom, hogy válaszoljak Magának, hanem valami egészen más. Az ősznek még volt egy kis ereje és újra feltámadt. Mellbe- vagy hátbavágta a telet s visszavánszorgott a hegyek közé. Palástjának egy-egy foszlányát a hágókban és a csúcson hagyta, hogy dacoljon a napsugárral és figyelmeztesse őt, hogy lejárt az ideje. Megint egészséges vagyok már, nem kell többé a szobát őriznem. Kis betegem látogatására indultam éppen, — hisz tudja, hogy mindig nagy léptekkel járok — loholtam lefelé a hegyen, midőn az egyik kanyarulatnál egyszerre előttem termett a kis postásfiú. Szőke, ragyogó haja csillogott, mint az az aranyfindzsa, melyet egyszer a vatikáni múzeumban láttam. Arra is így süttött akkor a nap. Szép volt, de ennek a fiúcskának még szebb volt a feje. Ezt nem ötvös készítette, ez egy boldog emberi élet emléke volt, egy asszony és egy férfi testetöltött szeretete. Egy mezítlábas kis lurkó. Megdobbant a szívem, mikor előttem termett s leveleket, ujságokat szorongatott a kezében. A maga aprószemű írása volt legfelül. Katonamódra állt meg előttem. Meztelen térde piros volt, mint az őszibarack a királyi kertekből.

— Mi a neved, kisfiam? — kérdeztem tőle s ujjaimat aranyhajának bozótosába fúrtam.

— Flórián vagyok, kérem! — felelte mosolyogva. Ajka piros volt, mint a gránátalma húsa.

Wilde Oszkár mondta ezt a hasonlatot valahol, ha jól emlékszem, a Salomeban, de lehet, hogy tán

Lady Windermere legyezőjében: „Olyan az ajkad, mint a skarlátszalag elefántcsonton. Olyan, mint a pomagránát virágai, amik a tyrusi kertekben nyílnak.” Igen, most már emlékszem. Salome mondja ezt a fenséges Jokhanánnak.

Igen, e kisfiú ajka olyan volt. Vagy csak én láttam olyannak, mert levelet hozott Magától, halvány papíron, s egy röpke illatot is, a pensée bleut. Kezébe nyomtam egy nagy papírpénzt, tán még nem is látott olyat, és megcsókoltam a kis szélfújta arcát. Láttam futni lefelé. Mintha szárnya lett volna. A boldogság üzte, hajtotta a megváltott szegénységbe. Drága, kis vékony gyermekem, ugye jól tettem? Ez azonban mind a Maga érdeme, Lucienne, a Maga levelének újszülött gyermeke. Másnapra csizmát, ruhát, kabátot küldtem neki, s vele együtt a Maga szeretetétől megszentelt lelkemből egy darabot. A lelkem azonban nem lett kisebb, sőt úgy éreztem, megnagyobbodott.

Betegem már várt, mikor leértem. Bágyadtan ült vánkosai között, mint erdőből hozott s pohárba dugott virág. Fenségeknek járó ceremóniával csókoltam neki kezét, mint valamikor a felejthetetlen csipkebabának, Jelisaveta Dimitrievnának, Nikolajevics Péter nagyherceg estélyén. Úgy nézett rám, mintha álmainak testet öltött lovagja lettem volna.

— Már úgy vártam — mondta. — Azt ígérte, hogy mesélni fog és elfeledteti velem, hogy meg kell halnom.

A szegény gyermek tudja, nincs segítség, lemondtak róla az orvosok. Piroskának hívják és olyan sápadt, mint a hervadó liliom.

— Üljön le és jöjjön egész közel hozzám! — susogta aztán, hogy meg ne hallják.

A plébános halkán végigment a szobán, letett mellém a kis asztalkára egy pókhálós üvegben innivalót, aztán behúzta maga mögött az ajtót. Olyan csend lett, mintha egyedül maradtunk volna az egész házban, a beteg lányka meg én. Hogy mi a baja, azt maguk az orvosok sem tudják biztosan. A gerincén

van valami s ez a valami lassan nő, de befelé. Összeszorul a szívem, ha áldott szép arcát nézem, s haladkló bárányra emlékeztető két szemét. Először azzal áltattam magamat, hogy Maga fekszik ott s én ápolgatom. Most azonban, mikor visszagondolok rá, be kell vallanom, hogy szeretetem őszinte és igaz lett, s a kis Piroskát Magáért szeretem. Megsimogattam a haját, hosszú kis kezét s míg kezem a nyakán pihenő gyönyökre tévedt, nézéseem virágsziromként hullott a fehér vánkosoakra.

— Nézze, jegygyűrűm van — mondta. — Menyasszony vagyok. — Nagy szeme tele lett könnyel. — Menyasszony vagyok és feleség nem leszek soha, kisgyermekem nem lesz és mamának, anyucinak nem fog hívni senki. Fehér ruhám lesz és fehér virágok lesznek a koporsómon. A jegygyűrűmet azonban magammal viszem és meg fogom mondani a jó Istennek, hogy én vágytam arra lányos, igaz kívánnással, hogy teljesítem a jó Isten akaratát a földön; de nem sikerült, el kellett búcsúznom, el kellett válnom és le kellett mennem a hideg föld alá. Ezért vártam magára, ezért szeretem, ha mellettem van, mert elfeledtetni velem a halált. Ha kint zúg a szél és susognak a kőrisfák ágai, úgy félek, eszembe jut, hogy milyen rémes lesz itt a falusi temetőben egyedül feküdni . . .

Fájdalmasan csukódott le a szeme.

— Milyen jó, hogy az ember szíve úgy el van rejtve és nem láthatja senki sem, — mondta később — mert most olyan agyonkínzott kis hernyót látna, hogy szégyelném magam. Itt ülnek ágyam mellett egész nap, beszélnek, nevetnek és befelé sírnak. Én pedig a vadmadarakat nézem, melyek elvonulnak az ablakom előtt, mintha a földről távozók lelkei volnának. Vissza sem néznek, mint akik biztosan tudják, hogy itt már semmi keresnivalójuk, s egyszer majd azok is utánuk fognak jönni, akik még itt maradtak. Drága uram, az ember tudja, hogy meg kell halnia és hogy egy kivétel sincs a milliók között, mégis siratja azt a boldogságot, amelyet el szeretett volna érni. Mintha érezné, hogy a

túlvilági az más lesz, — a lélek boldogsága lesz, nem pedig az érzékeké. Ezért sírok s ezért nézem megilletődve a vadmadarak húzását. Érzem, hogy egyszerre én is szárnyakat kapok s utánuk megyek. Itthon a faluban azt fogják majd akkor mondani: Nézzétek, milyen nyomorúságos varjú erőlködik ott a többi után. De előbb az ágyam szélére fog ülni a halál, mint bölcső mellé az öreg dajka, és altatódalával el fog ringatni az örök álmra. Sokszor hallok már a dalát . . .

— Mit beszél, Csöppikém? — mondtam neki.
— Miért kínozza magát ilyen gondolatokkal?

— Roham előtt a katonák arról szoktak beszélni, amit legjobban szeretnek vagy amitől legjobban félnek, hát éppen én beszélek másról, aki rohamra megyek most, hogy elfoglaltam magamnak az eget?

Felnevetett s fehér mirtus foga kicsillogott halvány ajkai közül.

— Ne búsuljon azért, kis medvém, — folytatta — jöhet majd még málnát szedni és illatos áfonyát a síromon. Épp olyan édes lesz az is, mint a többi, ha alatta olyan keserű szív is fog porladni, hogy egy atomjától a föld minden édessége elrontaná zamatját, ha belekerülne. — Majd kis hallgatás után: — Tudja, miről álmodtam az elmúlt éjjel? Arról, hogy föld van a számban, hideg agyag és homlokom a koporsóm deszkájából kiálló szögbe ütődik. Csúnya álom volt, de nyitánya a borzalmak operájának, melyet mindnyájunknak végig kell majd hallgatnunk. Már most is szól, csak az egészséges embernek a füle nem alkalmas arra, hogy be is fogadja. Minél erőtlenebb az ember, annál erősebben hallja.

Elhallgatott ismét, majd kisvártatva folytatta:

— Igyon, legyen vége ennek a vörösbornak is, melyet harminc évvel ezelőtt azért őriztek meg, hogy egy haláltáncot járó menyasszonynak álomnászos estéin torital legyen. Trink so lang du trinken kannst, morgen sind wir todt!

Újra felnevetett s a szeméből két halvány színben játszó könnycsepp gurult le.

Mondja, Lucienne, érti Maga ezt a leányt? Maga nő, tán jobban a lelkébe tud látni, mint én, ha nincs is a közelében. Én úgy találom, hogy nem létezhetik ember a világon, aki beszélne vele és meg ne szeretné. Van benne gúny, alázatosság, fájdalom, életimádás, melyet betegség-tudata kiélez, átszellemültté tesz és meg nem vigasztal.

Mikor bejöttem hozzá, azt mondta, hogy örül nekem és kíváncsi a meséimre, melyeket majd elmondok neki, és íme mindig ő beszélt. Egyik gondolatát a másikba fonta s a végén olyan volt a füzér, mintha élő kígyókból alkotta volna. Szenved szegény, kimondhatatlanul kínlódik fehér ágyán, neveti a halált és mégis retteg a közeledésétől. A piros bor, melyet tüzes napsugarak édesítettek meg és a várakozás haragossá változtatott, végigfutott bennem, gyújtogatott s egyszerűen úgy éreztem, hogy égek. Nem ittam többet, féltem, hogy az én hangulatom majd el fog ütni az övétől, hogy nem fog tudni hozzásimulni azéhoz, ki tejet ivott csupán és sárga csuporból húslevest.

Látja, kedves Leánykám, így élek én itt. A világtól távol, messze a zúrós élet hullámverésétől, s tán boldogabb vagyok, mint fénylő ifjúságomban.

Nem akart elengedni, mikor búcsút mondtam neki, két szeme úgy simult hozzám, mint a gyermek anyja szoknyájához. Nem maradtam ott, a beszéd egészen kifárasztotta, éreztem gyengülő hangjáról. Pihe-nőre volt szüksége. Jó szülei hálásan néztek reám és én kiolvastam a szemükből, hogy kérnek: jöjjenek el máskor is és könnyítsem a terhet, melyet viselniök kell.

Most pedig Isten áldja meg Magát is, Kedvesem, többet nem írok, félek, hogy kineveti öregedő barátját, aki így el tud érzékenyülni s a helyett, hogy boldog vidámságról írna, egy hervadó virágszárról regél. Remélem, sietve küldi válaszát s benne valamit a vidám Párizsból és sokat Magáról, — mert itt a hegyek között szorongva várja sorait hű barátja

Youyou

VIII.

Jó estét, Lucienne!

Ha jól emlékszem, utolsó levelemben azt írtam, hogy sürgősen várom válaszát, és ma, mikor írásom még tán csak Baselben van, ismét toll után nyúlok. Bánt, hogy levelemben másról nem írtam, mint arról a beteg kócsagról, arany méhecskéről, drága beteg gyermekről, kinek olyan szépek a könnyei, mint a tenger mélyén született gyöngyszemek, melyekről a néphit azt tartja, hogy nem mások, mint a Nereidák könnyei, kiket Neptun kiűzött a birodalmából. Szegény Csöppi, áldott kis Piroska.

De mit írok megint? Magát akarom kiengesztelni és ismét egy koporsóról álmodó leányka síklík ki a betűim kúsa fonalai közül. Ne haragudjon rám ezért, hisz könnyen meg fogja érteni, ha a helyzetembe képzelem magát. Lucienne Surgère olyan messze van tőlem, hogy elérni még akkor sem tudom, ha mellette vagyok. Az a beteg gyermek meg a völgyben alvó paplaktól idenyúl, és én érzem, hogy a szívem körül motoszkál bársonypuha, gyenge ujjacskáival. Éjjel van és ilyenkor kinyílnak a lélek pórusai, mint kagylók a tenger fenekén, és az ember mindent jobban megérez. Ma nem voltam náluk és most úgy érzem, hogy bűnt követtem el. Tudom, hogy várt, hogy leste az ajtó nyílását és én a helyett, hogy lementem volna hozzá, egy karosszék mélyében Chestertont olvastam egész délután. A beteg gyermek láza biztosan magasabb lett, édesanyja egy árnyalattal fehérebb, a jó öreg pap meg komolyabb, mert Leó úrnak nem méltóztatott lesétálni, mikor tudta, hogy ő az egyedüli orvosság. Ugye útálatos vagyok, megérdemelném, hogy többet ne fo-

gadjon, és ha lemegyek hozzájuk, azt a választ kapjam: — Elment már az égi mezőkre virágot szedni, önre nincs szükség többé. Ez volna a legnagyobb büntetésem.

Soraimat olvasva, azt fogja mondani, hogy megzavarodtam s mindenféle badarságot írok össze, bocsásson meg, de én nem tudok más lenni. A jó szándék megvan bennem, de mit tehetek róla, ha mindig más vizekre vezet, mint a szerencsétlen Vanderdecken, a bolygó hollandi. Milyen mások lennének a gondolataim, ha levél helyett szóval mondhatnám el őket és magas sziklákon épült rablótúr helyett valahol Cairobán, a Palace Hotelben ülnék egymás mellett.

Összeszorul a szívem, érzem Egyiptom forró szelét, a sivatag csendes, titokzatos lélekzetét, hallom a tevék szaggyátott, panaszos hangját és a fellah-fiúk ostorcsattogását. Pedig milyen csend van itt! Ott Párizsban még elképzelni sem tudja. Szinte fáj, oly bágyasztóan lehangoló. Ha lecsukom a szemem és gondolataim szárnyán magammal viszem, mily jól esik egy pillanatra azt hinni, hogy valóság. Selyemhuzatú dívánok, bokharai szőnyegek, szmirnák, különös mosusz illat . . . Látom galamszínű ruháját, kék szemét, göndörfürtű fejét és kezén mátkaságunk emlékét, a megáldott gyűrűket. Ajka mosolyra nyílik, nézésében nyitott könyv a lelke, melyben imádságok, dalok, virágok és megszentelt képecskék vannak. Jaj, háromszor jaj nekem itt fönt, a közelgő tél rémes árnyékában, a remény minden biztató sugara nélkül. Ha más olvasná soraimat, bizonyára bosszúsan dobná el, mondván: Hát miért ülsz ott Barbarossa módjára vagy tán a te szakállad is átnőtt az asztal lapján és nem tudsz elmene-külni? Miért nem mégy, hisz oly nagy a világ! Sok karja szabad még, ragadj meg hát közülük egyet! És elhiszi, hogy nem tudnék neki válaszolni, mert magam sem tudom, hogy miért gubbasztok itt beteg tűzök módjára s miért nem használom ki az életet?

Menekülni akartam önmagamtól, mikor a modern Babilonba indultam, azt hittem, hogy a zaj új életet

fog belém önteni, és íme, beteggé tett. Csendes odumba jöttem, elzárkóztam, és most nem hagynak pihenni az emlékek.

Néhány nap előtt el is határoztam, hogy útra-kelek és tavaszig még híremet sem fogják hallani, de a gyenge, beteg Csöppi akkor támolygott eléem, s mint-ha parancsolóm lenne, megtiltotta. — Majd azután, ha meghalok — mondotta. És én megadtam magam a sorsnak. Nyugodt lehet, Kedvesem, életem folyását csak ez a halvány, sárga levélpapiros fogja elárulni.

Szívből üdvöзли

Youyou

IX.

Lucienne!

Csak levelezőlapon írok, sietős az utam, majd később levélben. Orvosért jöttem Budapestre, még ma este vissza. Tout comprendre c'est tout pardonner.

Youyou

X.

Lucienne!

Van a magyaroknak egy énekük, mely azt mondja, hogy a föld Isten kalapja s hazájuk a bokréta rajta. A hasonlat nagyon találó, valóban bokréta ez a föld. Színes, tarka, hegyes-völgyes, mint egy parasztme-nyecske, hirtelen meg olyanná változik, mint egy kényes udvarhölgy, nemes, előkelő és kiszámíthatatlan. Ha már egyszer itt vagyok, gondoltam magamban, megnézem jól. A hasznosat összekeverem a kellemessel. Dr. Sefcsik egyetemi tanárt elláttam pénzzel s elküldtem Radványba, én meg körülnéztem ebben a nem nagy, de bájos városban.

Ne gondolja azonban rólam, hogy csupán a kíváncsiság késztetett maradásra. Fontos okom volt rá. Beszélni akartam Piroska vőlegényével. Meg akartam ismerni azt a férfit, aki virágésővel harmatozta be a leányka szívét. Mikor Sefcsik tanár urat felraktam a gyorsvonatra, taxiba ültem s a Duna másik oldalára

vittem magam, rozzant, de különben igen romantikus városrészbe. Este volt s a csillagok tiszta kék égről ragyogtak alá. Mikor a hídra értünk s én a széles Dunát megláttam, nem tudtam betelni a kép szépségével. Valami különös szépség, valami titkos erő és fenség van ebben a vízben. Tudja, annak a víznek lelke van, az nem olyan szürke pocsolya, mint a maguk Szajnája, mely mindig olyan zavaros, mintha a világ minden ruháját abban mosnák ki. Milyen más a Duna! A part ezer ívlámpája, a paloták ablakaiból kiszűrődő fények visszatükröződnek benne; olyan az a víz, mintha üvegből lenne s alatta tündérpaloták csillárai ragyognának. A hegyen komoran áll a királyi palota, s felette örökéletű csillagok őrködnek. Egészen belefeledkeztem ebbe a csodálatos látványba s csak akkor riadtam fel, mikor a kocsim hirtelen megállt. Kiszálltam a kedves, fehérre meszelt ház előtt. Asofförtmaradásra intettem, magam pedig beléptem a kapun. Akit kerestem, nemsokára előttem állt. Kérdőn, hosszan nézett rám, mikor bemutatkoztam, s helyet kínált meg. Piroska nevének említésére ideges lett. Akkor láttam, hogy jeggyűrűt nem visel. Szép, erős, szélesvállú férfi volt, és szemében határozott férfias akarat trónolt.

— Szegény leány — mondotta. Hangjából kiéreződött a sajnálkozás. — Ha menyei orvos lennék, meggyógyítottam volna őt magamnak, de sajnos, nem vagyok az. Szerettem őt és szeretem most is. Emlékeim között még akkor is élni fog, amikor már nem lesz az élők sorában.

Őszintén beszélt, azt láttam, szavaiból nem a szenvedély tüze lángolt, hanem már csak a tisztelő szeretet jótékony melege parázslott. Magam előtt láttam Csöppit, elképzeltem, hogyan meresztené rám könnyben úszó két szemét, amint én ezt tudtára adom, s mindjárt megfogadtam magamban, hogy akárhogy lesz is, nem fogom megmondani addig, amíg ezzel szomorúságot okozhatnék.

— Üzen tán valamit a halál menyasszonyának?
— kérdeztem a cipőm hegyére nézve.

Egyideig kínos csend volt rá a válasz s mikor kimondotta a szavakat, utána még nagyobb lett a csend.

— Annyit mondjon neki, kérem, hogy én felmentem őt adott szava alól, tegyen úgy, amint jónak látja.

— És meg kell ezt mondanom? Ha nem teszem, megírja neki?

— Nem, leírni nem akarom. Ha valaki élőszóval mondja meg neki, el is hiszi, meg nem is. Legalább annyi vigasza marad, hogy talán nem is volt igaz a hír. Még egyszer mondom, sajnálom szegényt, de Isten látja lelkemet, nem tehetek másképp.

Felálltam. Ő is útrakészen állt. Estélyi ruha volt rajta s az asztalán papírba csomagolt csokor feküdt.

Kezet fogtunk, kikísért az ajtóig s aztán engem elnyelt a zakatoló város. Azt sem tudtam, mikor hajtottunk át a hídon. A szálló halljából kizsongó muzsika térített magamhoz. Úgy éreztem, hogy a zsibongó, színes, illatos emberáradatban olyan egyedül állok, mint a zátonyra került hajó magasba meredő árboca.

Egy hatalmas kézmozdulattal le szerettem volna söpörni az embereket a mélybe s utánuk megmérhetetlen súlyt hajítani, hogy soha többé fel ne támadjanak, mert gonoszabb, rútabb, kélszínűbb, önzőbb teremtmény nincs, mint az ember.

Többet nem írok, az elkeseredés még mindig lázong bennem.

Youyou

XI.

Ma, amikor fogolynak érzem magam, eszembe jutott a maguk szent szava, a *Liberté!* És mosolyognom kellett. Szabadság, színes léggömb, szappanbuborék. Sok-sok vér folyt érte, mégsem lehetett utólélni. Az ember fogoly maradt a Szabadság trikolórja alatt is, hiába mozog korlátok nélkül, mint a madár. Vannak béklyók, melyek megláncolják a lelket s fáradttá teszik az izmokat. Dekobra azt mondja, hogy dajkamese ez a szó, és én igazat adok neki. Egyetlen szabadság van a földön, azt is ércbe öntötték a new-yorki kikötőben. Harmincöt méter magas, bronz szíve van, a hasában lépcső, s a helyéről nem tud elmozdulni. Azt hiszi magáról a jámbor, hogy ő világítja meg a földet és az eget, de hát meg lehet-e világítani az égboltot egy gyufaszállal?

Az én szabadságom is ilyenféle. Az igaz, hogy a hasamban nincs lépcső, a szívem húsból van és nem bronzból, de vajjon tehetem-e azt, amit akarok? Rab vagyok, a szívemet láthatatlan fonál övezi, melynek vége Csöppi vérszegény kezében van, s ha messzebb megyek, a fonál feszül s a szívem fájni kezd. Nevetek magamon s feldobom a sapkámat a magasba. Éljen a szabadság! — kiáltom. — Éljen az ifjúság! S a vége az, hogy a hegyen lévő cellámból a völgyben lévőbe zarándokolok. De kísérelném csak meg a dolgokkal való nemtörődést, nem volna egy nyugodt percem. Hiába ülnék kényelmes párnákon, ibiscusokkal, pálmákkal telerakott hallban, élvezve a jazz vad rikácsolását, lelkemnek nem volna ereje szabadon mozogni. Pedig az igazi boldogsághoz az kell, hogy úgy táncoljon az ember a világ hátán, mint a szélűzött kócsagpehely a levegőben.

Lehet azonban, hogy csalódom. A boldogság nem mindig kíván szabadságot, sokszor jobb a rabság; emlékszik arra a csendes estre, mikor a Trockadero előtt ültünk a padon és nem tudtunk elválni egymástól? Jó fogolynak is lenni . . .

De mit is írok? Magát biztosan jobban érdekli az, hogy mit mondott az orvos. Mit is mondott csak? Először megkérdezte, hogy nincs-e valami irat az eddigi konzultációk eredményéről, azután kijelentette:

— Pestre kellene hozatni a beteget, hogy állandóan szemem előtt lehessen.

Mivel azonban a klinikai orvosok már hónapokon át vizsgálgatták hiába, Piroška hallani sem akar az elutazásról.

Most, mikor e sorokat írom, felpávaskodik bennem a gondolat, hogy talán azért tiltakozik olyan hevesen, mert nem akar megválni tőlem. Csak a telet bírná ki szegény! Nekem olyan érzésem van, hogy egyes-egyedül a napsugár segíthetne rajta. Az orvos kevés mozgást, sok pihenést ajánlott a betegnek. És most minden úgy van, mint volt, a különbség csak annyi, hogy Csöppi néhányszor végigmegy a szobán, s hogy nem ágyban fekszik, hanem a pihenőn. Nappal az ablak mellett és este a kályhánál.

Kint már napok óta havazik. Ilyenkor ez a vidék olyan, mint egy elátkozott temető. Ember alig mutatkozik. Mintha az egész falu elhurcolkodott volna.

Pestről nagy csomó olvasnivalót hoztam magammal. Így most gyorsabban múlik az idő, mindenki olvas és elfelejti a nap keservét, kínját.

Csöppi hosszan néz rám, valami jár az eszében, elmosolyodik és azt mondja:

— Milyen jó lenne, ha egészséges lennék! Milyen más lenne akkor az élet. Magát biztosan nem ismerném és asszony lennék már.

— Úgy jobb lenne, határozottan — szoltam.
Vállat vont.

— Ki tudja? Ha nem lennék beteg, magát sem

ismerném, pedig őszintén mondom, a barátsága meg-
ér egy kis betegséget.

Belepirult ebbe a vallomásba.

— Lám, milyen vakmerő vagyok! Őszintén ki-
mondom, amit talán titkolni illenék.

Lehajoltam hozzá és megcsókoltam a kezét.

— Vegye le az ujjáról azt a gyűrűt — mondtam
hirtelen, meg sem gondolva, hogy mit teszek.

Tágranyitott szemekkel nézett rám.

— És Géza?

— Hagyjuk őt . . . Alszik.

— Én magammal akartam vinni a másvilágra.

— Nem érdemes. A másvilágra lelket kell vinni,
ragyogó szépet, nem pedig aranyat. Géza szívében
bizonyára meghalkultak az érzések . . . — Nem tud-
tam, mit mondjak, hogy meg ne szomorítsam. — Neme-
sen fog cselekedni, — fűztem hozzá — ha visszaküldi
neki s néhány sorban tudtára adja, hogy szabad és
nem kell magára várnia. Ő meg fogja érteni és hálás
lesz érte.

Szavaim után nyugodtan húzta le ujjáról a sárga
karikagyűrűt s felém nyújtotta.

— Igaza van. Önzés volt tőlem. Köszönöm, hogy
felébresztett.

Aztán szomorúan nézett maga elé.

— Jó barátságban élni nehéz, igazán szeretni
nehezebb, de szépen elválni, örökre elbúcsúzni, tán a
legnehezebb. Én szépen búcsúztam el, ugye? — kér-
dezte és könnyes volt a szeme.

Ez mind délelőtt történt.

Mikor a postáról hazavetődtem, ahol a gyűrűt
voltam feladni, nem találtam többé a helyemet.

Négy óra után újra lementem hozzájuk. Leráztam
csizmámról a havat s a szobájukba léptem.

Csöppi sápadtabb volt, mint máskor és ágyban
feküdt. Édesanyja kártyát vetett magának, a szentatya
breviáriumát olvasta, az apja pedig a pipa füstjében
kereste a jövőképet.

Míg lefelé baktattam a hegyen, Magára gondol-

tam és a levelére, amelyben oly igaz szeretettel írja, hogy legyek a beteg gyermek támasza, vigasza s hogy a nő lelke épp olyan, mint a beteg férfié. Ne kérjek hát tanácsot, hanem tegyek úgy, amint jónak látom.

Am helyes, de magára vessen, ha valóban úgy fogok cselekedni és egyik virággal a másikat takarom el.

— Nem bírok fent maradni — mondtam s ledobtam a bundámat az ágyra. — Olyan kiállhatatlan fent a csend, szinte üldöz, mint a rossz lelkiismeret.

— Talán rossz is — tette hozzá mosolygva a pap. Nem vettem tőle zokon, mert hisz jóakarat volt a hangjában, meg aztán közel is járt az igazsághoz.

— Már régóta nem volt ilyen nehéz napom, — folytattam — minden keservem és fájdalmam felújult.

Maga, Édesem, nem is tudja, hogy én mennyit szenvedtem eddig. A párizsi szép napok alatt nem mondtam el, leveleimben eddig tán alig említettem, de most, mikor kibuggyant belőlem a vér, hát legyen véres a tinta is. A veszített háború volt a pusztulásunk oka. Fogságba kerültem és egy börtönnek beillő kórház ablakából könnyes szemmel néztem keletfelé. Moszkvában palotáim voltak, szolgálhadam, áldott jó anyám; hű barátok vettek körül, és a cár sokszor megveregette a vállamat. Előttem nyitva állt a világ s én a központjában voltam, mint a hold az égen a csillagok között. De a mi csillagos egünkön sötét felhők gyülekeztek. Napról-napra rossz hírek jöttek kommunista hordák garázdálkodásáról, leírhatatlan kegyetlenségekről és pusztulásról.

— Édes jó anyám, mi van veled? — gyötrődtem magamban. Kimondhatatlan kín marcangolta lelkemet. Egy nap azután megjelent a szolgám, Nikoláj. Kidülledt szemekkel nézett rám, könnyek folytak végig az arcán.

— Minden elveszett — mondta. — A grófné meghalt. Palotája romokban hever.

Ami utána következett, azt elképzelheti. Kiszabadultam a fogolytáborból, de régi énemnek roncsa lettem. Az ékszerek egy részét a szolgálja magával hozta,

kimondhatatlan veszedelmek között, s anyám egy csekk-könyvét, amely egy svájci bankra szólt. Szegény gondolt rám, s vagyonunk egy részét a hű Nikolájra bízta, aki el is hozta nekem. A sok szenvedés azonban őt is megviselte, s már néhány nap múlva meghalt. Hosszú időre embergyűlölő lettem, aztán megvettem itt ebben a szomorú faluban ezt az elhagyott kastélyt, s most itt élek, keresve elveszett ifjúságom tépett álmait. Ma minden régi fájdalom felsajgott bennem s a kastélyban nem találtam meg nyugalmaimat. Ott lent jó volt. Bánatos emberek vettek körül és az ő keservük enyhítette fájdalmamat.

Késő estig ott maradtam náluk, s amit most megírtam Magának, azt mind elmondtam nekik. Az út hazafelé felrázott kábultságomból. Derült ég volt és fagyott. A hó dallamosan csikorgott a csizmám alatt.

Valahogy úgy érzem, hogy életemben változás fog beállni. Az öreg nő mellé szakácsnét fogadtam és egy legényt inasnak. Közeledik a karácsony, engedje meg, hogy már előre boldog ünnepeket kívánjak Magának és remélem, hogy addig még fog írni.

Szeretettel gondol Magára hű barátja

Youyou

XII.

Kedves!

Levelét soká tartottam a kezemben, azt hittem, hogy kastélyomból kacsalábon forgó palota lett, úgy keringett körülöttem minden. Nem tudtam, haragudjam-e vagy nevessek. Egyik kezem forró volt, amelyben a levelet tartottam, a másik meg hideg, mintha fagyos vízben rákásztam volna vele. A kutyám okos szemével rám nézett, aztán szájába vette a levelet, azt hitte, játszom vele, pedig remegett a kezem. Az első felvonás tehát véget ért. Százat, ezret teszek egy ellen, hogy senki sem tudta volna előre elmondani a végét, legkevésbé én, aki egyik főhőse vagyok a darabnak. Életem színpadán kialakultak a rivalda lámpái, amelyek angyali csillogást varázsoltak a Maga sudár alakja köré. Ó, szép türkiz szemek, picí kényes ajkak, imádságos felsóhajtások, most búcsúzom tőletek! . . . De hát miért nem mondta meg, hogy minden énekem temetési ének, miért nem súgta meg, hogy minden ábrándom csak festett kép, miért nem mondta, hogy Pierot vagyok, akit csak azért löktek a publikum elé, hogy vére vesztésén nevesse. Lucienne, Maga kegyetlen volt velem szemben, a szívem lángján cigarettára gyújtott. Összetörve, szégyenkezve búcsúzom, s az vigasztal meg egyedül, hogy történetünket nem tudja senki más, csak mi ketten. Most, mikor levelét a kezembe vettem, egyszerre megértettem mindent. Úgy állt előttem mindig, mint egy bizánci szentkép, ragyogón, mereven, megközelíthetetlenül. Mintha itt lenne, úgy látom nedves ajkát és ámuló nagy szemét. Látom a szemérmes elhúzódását s megérték mindent. Isten vele, Kedvesem,

álmodjon, mert hisz az élet álom. Ó, milyen keserves volt ma az ébredésem ebből a színpompás álomból!

És ma kint oly fenségesen szép a természet.

A fehér hó olyan szüzi, mintha alatta gyémántmezőket takarna és nem sáros köveket. Télapónak öltöztek a fák és szakállasan röpködnek a verebek. Gúnyt űz belőlem minden. A napsugár betűz a függönyökön át s a kályhában pattogó vörösfenyő a hegyek illatával tölti meg a szobámat.

Lucienne, tehát vége? Vége?

Ezentúl már csak fenyves- és húrosrigókat fogok az erdőn, vagy elszórakozom az éhségükben nyulat kergető rókákon . . .

Legjobban azon csodálkozom, hogy nincs bennem harag. Megbocsátom a titkát és békejobbot nyujtok az Alpokon át.

Érzem, hogy lassan bele fogok törődni s tán mosolyogni is megtanulok újra.

Egyszer már volt ehhez hasonló történetem és akkor is megbocsátottam, pedig lett volna okom a haragra.

Odesszában, a Fekete-tenger partján táboroztunk. Fiatal önkéntes voltam és szívemben annyi volt a tűz, hogy tíz öregúrnak is elegendő lett volna utolsó álmaik megvalósulásához. Nappal gyakorlatoztunk és tanultunk, de az este a mienk volt és ránk nevettek az égi és földi csillagok. Belevetettük magunkat a dáridós zürzavarba. Míg társaim mulatókban táncoltak, ittak, kártyáztak, ezalatt én ábrándos lélekkel jártam egy csendes utcácskában és lestem egy leányra. Véletlenül láttam meg egyszer. Nemes arcélú, tiszta tekintetű, karcsú, nagyszerű teremtes volt. Nekem nem kellett akkor semmi más. Az az érzés, mely a várakozás pillanataiban eltöltött, felért minden más boldogsággal. Sokszor órák múltak el hasztalanul, nem volt módomban meglátni őt. Máskor meg ellejtett mellettem, mint lidércfény a temetők mellett a nélkül, hogy észrevett volna. Aztán egy este rám nézett. Ha meg kellett volna halnom, se tudtam volna megszólítani, olyan gyenge-

ség fogott el abban a pillanatban. Mikor pedig eltűnt házuk kapujának boltívei alatt, úgy éreztem, hogy meg-
inog lábam alatt a föld és eljött a mindenség vége.
Milyen bohó a fiatalember! Milyen más az élet és
milyen más az ábránd! Másnap aztán a lehetetlenség
elő valósággá lett. Az ő kis keze az én tenyerembe
símult. Nagyon ügyefogyott lehettem akkor. Ezen a
napon is feltűnt a sarkon, kis kosarával a kezében,
mint máskor, de arcán nem ült a teababák fensége,
hanem gyermekies bizalom.

— Ugye rám vár? — kérdezte utolérhetetlen
bájjal és a kosárka remegett a karján.

Én rákvörösen hebegtem el válaszomat, s Dunjása
megajándékozott bizalmával. Soká sétáltunk aznap.
Feltűntek a csillagok, tovább is vonultak az égen és
mi még mindig beszélgettünk. Megtudtam, hogy árva-
leány és nagyanyjánál lakik, hogy szereti Chopin ma-
zurkáit és Schubert dalait, hogy volt Moszkvában,
Irkutzban, hogy atyja politikai fogolyként halt meg
Szibériában és felesége nemsokára követte.

Aztán hirtelen így szólt:

— Önkéntes úr, jöjjön fel hozzánk, egy kis hideg
vacsora nem fog ártani.

A kaszárnyákban fűjták a takarodót, mikor a
kis ódon ház sötét lépcsőjén felkísértem a lányt.

Régi bútorok, fakó szőnyegek közé vezetett és
leültetett egy alacsony biedermeier székre.

— És a nagymamája? — kérdeztem én. Ajkaira
tette az ujját.

— Pszt! Már alszik, beszéljen csendesen, kérem
— és ijedten tekintett a szomszéd szoba csukott ajta-
jára.

A helyzet különös volt, egészen más, mint aho-
gyan elképzeltem magamnak.

Apró halakat, osztrigát, bort, süteményt, teát
hozott és az idő gyorsan múlt.

— Mit tenne, ha kijönne a nagymama? — kér-
deztem. Megemelte a vállát és megint csak ajkára tette
az ujját.

Éjfél felé felálltam, hogy búcsút mondjak, de Dunjása megijedt.

— Ne menjen el! Ki tudja, lesz-e még egyszer alkalmam így elbeszélgetni. Olyan szép és olyan jó ez — és újra töltött és újra ittunk.

— Csak tudná legalább a nagymama, hogy itt vagyok — mondtam. — Akkor bátrabb lennék és eldalolnék egy Volga-menti szomorú éneket.

A szokatlan helyzet aztán kifárasztott, Dunjása azonban nem engedett el. Albumokat, háborús emlékeket hozott elő, beszélt, csacsogott, pedig meglátszott rajta, hogy nagyon fáradt és kimerült.

A lány viselkedése szöveget ütött a fejembe. Itt valami titoknak kell lenni. Már hajnalodott.

— Dunjása, nekem nagyon gyanús az a nagymama — szóltam hirtelen. A lány félve nyitotta rám szemét és mind a két kezével megfogta a karomat. Egyideig farkasszemet néztünk egymással, aztán hirtelen elhatározással a másik szoba ajtajához ugrottam és kitártam azt. És ekkor mintha villám csapott volna le előttem, megremegett a térdem és úgy éreztem, hogy valaki jégcsapot dobott a hátgerincembe.

A szoba közepén, magas ravatalon, virágok között, temetésre készen, fehér főkötőben, tövig égett gyertyák között halva feküdt a nagymama. Az ablakon bevilágított már a hajnal sárga-vörös fénye. Szobormereven fogtam a kilincset.

Dunjása csendesen sírt.

Megfordultam.

— Ne haragudjon, önkéntes úr, — zokogta — de egyedül nagyon féltem, nagyon féltem.

Az ajtót halkán betettem, azután melleje hullottam a szőnyegre és testvéri szeretettel megcsókoltam.

Aznap este, mikor újra megálltam a ház előtt, csukva voltak a zsalugáterek. Éreztem, tudtam, hogy nincs már az ódon falak között sem élő, sem holt.

Kissé furcsa történet, de való. Furcsa, furcsa, de nem furcsább, mint a mostani. Elmúlt az is, el fog múlni ez is. Dunjása lány volt, szomorú és árva, Maga

meg asszony, boldog és szép. Történetünket bátran elmondhatja férjeurának, sőt ha akarja, én magam fogom neki megírni. Angyalt fogok festeni, hadd lássa meg, hogy kit adott neki Magácskában a jó

Isten. Míg ő távol volt, az én szeretetem őrizte Magát, s most, hogy megjött, engedje meg, hogy én mélyen meghajolva, apró lábára nézzek, mely olyan biztosan járt a jó úton.

Most pedig vadászni megyek, de előre megígérem,

hogy egyetlen vadat sem ejtek el, csak beledurrantok
a fehér hómezőbe, hogy visszhangozzanak a hegyek.
Ez lesz a sortűz egy késői, csacska szerelem teme-
tésén.

Nagyságos Asszonyom, Isten vele!

Ivanoff Leo

XIII.

Nagyságos Asszonyom!

Tudom, hogy tőlem már nem várt többet levelet, de én még egyszer és utoljára előkotortam a levélpapírt és a tollat.

Nagy újságot mondok.

Tegnap este óta vőlegény vagyok.

Hát igen, vőlegény lettem én is, vőlegény és úgy szeretem a menyasszonyomat, mint a méh a mézet, mint a mágnes a vasat, mint a karavánok kimerült beduinjai az oázisok üdítő gyümölcsét. Szeretem őt, szeretem és felcsókolom boldogsága könnyeit. Két áldott szép szeme, halvány ajka, halk sóhajtása az én földi mennyországom. Vőlegény vagyok, Nagyságos Asszonyom és meglengetem a kalapomat ifjúságom tovaszállt emlékei fölött.

Örüljön velem!

Menjen el az Odeonba, a Comédie Francaisba, Trianonba, a Trocadero elé a kis padra, menjen el a Notre-Dame fala elé éjféli időben, szóval mindenhova, ahol együtt jártunk és mondja meg a férjeurának, hogy ezeken a helyeken laposra pacskolt egy férfiszívet és azután ujjja hegyére vette mint egy pihenő lepkét és végül hazafújta bérces otthonába. Egy hajszállal megkötötte Szibéria medvéjét és az orosz szelek, a Volga-parti dalok erejét legyőzte egy röpke kacajjal.

A hír, amelyet velem közölt, új embert formált belőlem. Másnap nem ismertem magamra. S most örülök, hogy olyan hamar kiragadtam magam korábbi érzelmeim sodrából, s megtaláltam azt, aki hajómat a boldogság révébe vezeti.

Nem akarta elhinni, amikor féltérdre ereszkedtem, az ágya mellé és megkértem, hogy legyen a menyasszonyom. A szobácskában halálos csend lett és a falu kis templomában első harangoztak éjféli misére.

Karácsony szent estéje volt.

Szebb ajándékot nem tudtam adni, mint a szívemet és én ajándékozó kedvemben voltam. Ha közöttünk lett volna, először látott volna életében két olyan boldog embert, mint mi voltunk.

Menyasszonyom nem tudott fekvé maradni, felkelt és sírt. Könnyei mind rám hulltak és úgy hűsítették lelkem izzó melegét, mint a jégesőszemek.

Aztán egyedül maradtunk az egész házban. Az öregek misére mentek. A nagyharang belekongott az éjféli csendbe, hirdelve, hogy megszületett a világ Megváltója, s mi először csókoltuk meg egymást.

A kandallóban égett a tűz, kint hópelyhek sültek az ablakhoz s én halkán beszéltem az elkövetkezendő nyárról, a tengerről és az Isten jóságáról. Közben elaludt a karjaim között, szegény kis fáradt kócsagmadaram, s az angyalokról álmodott. Messziről érkezett szegény és a szívem világítótornyánál már nem bírta tovább a repülést. Aranyhaját ezerszer megsímogattam, beletemettem a szakállamat és úgy hallottam, hogy kint a szél felénk hozza a nyitott templomajtóból kiáramló hangokat: — Dicsőség Istennek és békesség a jóakarátú embereknek!

— Régen szerettelek, — suttozta később — de még remélni sem mertem, mert hisz én meghalok.

— Nem halsz meg — feleltem én, s magamhoz szorítottam, hogy elállt a lélekzete.

Megsebzett özként nézett rám és szeméből tovább folytak a könnyek.

— Az esküvőt egy hét múlva megtartjuk. Aztán elmegyünk délre, messze délre valahová, ahol Isis és Osiris feltámasztó napja uralkodik, és ott térdénállva fogjuk kérni mind a ketten az eget Urát, hogy hagyja meg nekünk a kisírt, kiszenvedett boldogságot.

Lucienne, nem, Nagyságos Asszonyom, Isten áldja

meg! Tolmácsolja üdvözetemet, ismeretlenül bár, kedves férjeurának.

Ivanoff Leo

XIV.

Asszonyom!

— Holtomig, holtáig szeretni fogom őt! E szavakat mondtam ki ma, feszületre tett kézzel, vízkereszt napján, a nagymise után. A végén hozzátettem: — Isten engem úgy segítjen!

Régi tisztelettel!

Ivanoff Leo

XV.

Palermo, Villa Igiea.

Mielőtt a nagy csend bekövetkezik köztünk, még egy fehér galambot küldök, a béke galambját. Zöld narancsfaág van a szájacskájában. Mi ketten küldjük, mert mind a ketten olyan jók vagyunk.

Isten . . . Isten . . .

Ivanoff Leo és a felesége

MÁSODIK RÉSZ

FÁRADT SZÁRNYAKON

Mikor az utolsó levelet is elolvastam, szép lassan összeraktam valamennyit sorjában, amint voltak, majd aranyszalaggal átkötöttem a kis csomagot s úgy éreztem, hogy a mese véget ért. Szomorú, fárasztó mese volt, nagygyerekeknek való. Tündérek nem voltak benne, sem megváltó királyfiak, hanem panasz, sóhaj, kétségbeesett utolsó nyujtózkodások, igen.

Az emberi lélek szépségei a maguk keresetlen egyszerűségében mutatkoztak meg. Milyen mély fájdalmat elbír az ember és milyen kevés elegendő a boldogságból. A fájdalom is énekelni tud, mint a szél, mikor a házak vastetőin megsebzí magát s jajongó kiáltása felkelti az alvót. Ivanoff a szegény orosz, mily szépen énekelt, érzéssel volt tele a hangja, útját megmosta a könny s a göröngyöket porhanyóvá tette a keserűség. A beteg leány meg úgy állt előttem, mint a breton legendák halász-menyasszonya, ki holdas esteiken úgy jelenik meg az alvó vőlegény ágya mellett, mint Szent Elmó-tűz a hajó árbocán. Alakja ködös, kontúrjai elveszők, csak bája és végtelen nagy szeretete látszik és érződik.

És a párizsi hölgy? Lucienne Surgère?

Tegnap este adta át nekem a leveleket, bizalmasan, szomorún. Sápadt volt és meglátszott rajta, hogy a csapás, amely érte, súlyos volt.

— Olvassa el, abbé úr, a leveleket — kért Surgère kisasszony, — és aztán mondjon róluk véleményét. Eddigi beszélgetésünk alapján, úgy hiszem, nem csalódom önben, s ha már úgysem adhat tanácsot, legalább elbeszélgetünk. Ön lesz az első, aki megtudja titkomat és tán megvigasztal. Mert nem tagadom, nagyon szomorú vagyok és sajnálom, hogy így történt.

A szeme száraz volt és fénytelen, mikor íróasztala fiókjából elővette a leveleket.

Távolabb, a zsúrasztalkáknál halkan beszélgettek.

Choumont asszony a divatról, André Lebras a Casino de Paris táncosnőiről, Langier-Villard marquis a Légion d'honneur legújabb botrányairól, a csodás tekintetű Maria Rodriguez Luretta pedig Szent Vince szegényeiről.

Párizsi bájjal és finomsággal, békésen megérttek egymásmellett mind.

— Ha majd elolvastam őket — feleltem halkán, — s meglegszik az én szerény véleményemmel is, az igazságot fogom keresni, amint tőlem telik.

Aztán a nélkül, hogy a többiektől elbúcsúztam volna, elhagytam a gazdag Jacques Surgère Champs-Elysées-i palotáját.

— Adjá át Pierre Vincent abbé úrnak üdvözlétemet! — kiáltotta utánam a lépcsőházban.

Én még egyszer köszöntem s kiléptem a kapun.

Az említett Pierre Vincent, Párizs egyik városrészének plébánosa, vendégszerető házigazdám volt. Az ő figyelméből kaptam meghívást a bankártól, s jutottam abba a kellemes helyzetbe, hogy megismerhessem azt a szalon-életet, amely a mienktől oly nagyon különbözik.

Vincent abbé a francia papoknak ahhoz a fajtájához tartozott, kik az előkelő szalonokban éppoly ott-honosak voltak, mint a montmartre-i szegénytanyákon, ahol gögösen jár a nyomor és köpenyének sárga caf-rangjait ráragasztja a halál felé baktató nyomorultak arcára. Finom és választékos modorával mindent meg tudott érteni. Az apró jócselekedeteket megdicsérte, a nagy hibákat takargatta az üldözők elől, és mindig talált egy vigasztaló szót a kétségbeesetteknek és egy csillapító szót a haragosoknak.

— Hogy mi a véleményem Lucienne Surgère-ről? — kezdte lassan, feltekintve imádságoskönyvéből, mikor szemben vele helyet foglaltam a szalma-fonatú széken. — Áldott lélek, a szegények angyala s öröme azoknak, akik ismerik. Anyja régen meghalt, nevelőnők, majd apácák vigyáztak rá s néhanapján Jacques Surgère is megcsókolta. Sok lévén a pénze,

nem maradt sok ideje arra, hogy leánykájával törődjék, noha az úgy ugrált, ha meglátta, mint a szenteltvízbe hullott ördögporonty. Nemrég vette ki az intézetből. Hiányzott neki. Aztán megnyitotta házát, vendégeket hívott, s azóta majd minden héten fogadónapja van.

— A leány, amint láttam, nem nagyon örül a vendégeknek — szoltam, remélve, hogy többet hallok.

— Maga is észrevette, kolléga úr?

— Nem csalódtam?

— Teljesen igaza van, Lucienne Surgère tehernek tartja és önmehtagadásába kerül, hogy béketűrőssel elhordozza. De semmit sem tehet ellene, atyja így akarja. A zárdai élet, a csend és az egyszerűség a leány énjévé lett s most ezer gyertyafényű csillárok között nem tudja megtalálni önmagát.

— Az elmúlt nyáron . . .

Az imakönyvet, melyet eddig a kezében tartott, letette, rágyújtott egy szivarra és engem is megkínált.

— . . . azt is mondta, hogy nyaralni megy és egy hónapig senki sem fogja tudni, hova lett. Én tudtam egyedül. No, és képzelje, mit csinált? Valahol a Vaugirardon szobácskát és még hozzá padlásszobácskát bérelt magának a negyedik vagy ötödik emeleten és úgy élt, mint a legszegényebb varrónő, kinek nincsen senkije. Reggel templomba ment, estefelé lement egy kicsit sétálni s nappal dolgozott, varrt, hímezett. A végén egyhavi munkáját pénzzé tette s az egész összeget a Notre Dame-i kolduló apácák perselyébe dobta. Nos, mit szól hozzá? Sokan azt mondanák, hogy rigolya, én azt mondom, hogy megnyugvást, békét kereső szív belső kényszere. Mikor a szabadsága lejárt, ismét otthon termett a Champs-Élysées-i palotában s valószínűleg azt mondta, ami igaz is volt, hogy nagyon jól érezte magát.

— A tette titok maradt, s most biztosan azon töri a fejét, hogy valami okot, módot találjon az elmenésre, hogy szabad legyen, mint egy pásztorlány és vígán, gondtalanul megsimogathassa a legelésző bárány

gyapját, s tekintetével kíséresse a lepkét meg a Szíriuszok útját az égi tengeren.

— A francia nők között nem ritka az ilyen különlegesség. Nálunk a nőkben van meg mindaz a báj, szellem és szépség-megértés, ami a francia átlagférfiban hiányzik. Hisz nem mondok újat, ha azt mondom, hogy alig van nemzet, mely Szent Genovévától kezdve napjainkig, annyi kimagasló szent nővel ajándékozta volna meg az emberiséget.

— Az idegenek véleménye szerint a franciák földje a ledérség országa. A föld lehet az, de a nép lelke nemes. Ledérré a mulatni akaró pénzeszsákok teszik, akiket ide hány ki az öt világrész.

— A mulatókban dőzsölők nem mi vagyunk, hanem az idegenek, az alantas gondolatokat nem mi adjuk, hanem azok. Amit mi adunk, az a szellemesség, a kedvesség, amelynek fényében a nagyvilág minden művészetének arisztokratái jól érzik magukat. Azt fogja mondani rólam, hogy sovíniszta vagyok, mint minden francia, és szemet húnyok a gyarlóságok fölött. Csalódik, kedves uram. Ami nálunk rossz, az legjobban nekünk fáj, csak hogy az a baj, hogy megszüntetni nem áll módunkban, mert az Orientpáholy csápjai mint polipkarok vesznek körül mindent és főleg a mi munkánkat, melyet Egyházunk érdekében végzünk. De eljön majd egyszer az idő, amikor az eltemetett főnix fel fog támadni a sírjából.

— Surgère kisasszony tipikusan francia. Eredeti és olyan messze van az idegen légáramlatoktól, mint a tavasz a szomorú ősztől.

— Párizs mulatóinak fénye bennem azt az érzést kelti, mint a holdsugár a halott ember arcán. Nincs benne igazi öröm. Halotti gyertyafények azok, melyeket egyszer egy egészséges kormányrendszer úgy el fog söpörni, mint a Bastille-t a nép dühe. A szabadság nálunk egy szó csupán, mely nagy adag szemtelenséget takar. Erről meggyőződhetik könnyen, ha megfigyeli a pincérek és sofförök viselkedését, kik mint vándorlegények jöttek át a határon s mi kenye-

retadtunk nekik. Kommunisták, szélsőséges szocialisták, sőt annak is az alja. És mi nem tiltakozhatunk ellene. Tűrni kell az internacionális Orient akaratát, mely inkább helyet ad a gyanús múltú emigránsoknak, mint azoknak a francia szerzeteseknek és apácáknak, kik messze Afrikában, Kínában életük feláldozásával növelték a gloire-t és tulajdonosai lehettek a Légion d'honneur piros szalagjának.

A szivarom elégett, amíg beszélt, de jó volt hallgatni őt, mert úgy beszélt, mintha nemcsak én, de sokan ültünk volna vele szemben s ő előadást tartott volna.

Azután a hamutartóba dobta szivarja végét s letompított hangon folytatta:

— Örülök, hogy valami olyat nyujthattam önnek, ami nem mindenkinek jut osztályrészül, akik Párizst felkeresik. Ezt nem találják meg útikalauzaikban, mert azokban csak a látnivalók foglaltatnak, de a belső tartalomból vajmi kevés.

Másnap visszavittem a leveleket. Lucienne Surgère éppen kinézett az ablakon, mikor kinyitottam a kert vasrácsos ajtaját. Elém szaladt. Rám mosolygott, mint aki szégyenli magát.

— Vártam, tudtam, hogy el fog jönni, abbé úr. És örülök, nagyon örülök, hogy érzésemben nem csalódtam.

Áadtam a leveleket s a hajába tűzött gardéniákra néztem, melyek olyan szépek voltak, mintha égi kertekből hullottak volna le.

Szótlanul ültünk egyideig a kis kék szalonban.

— Végigolvasta őket?

— Végig.

— No és? Mi a véleménye?

— Az én véleményem kedves kisasszony, legfeljebb csak habkönnyű pille lehet egy remekbe készült sírkövön. A történetük álom volt, a valóság benne a felébredés. Sajnálom szegény Ivanoff Leót. Sokat szenvedett s most nemes szívével zarándokúton

jár, olyan bűnök levezekléséért, melyeket mások követ-tek el.

— Ugye, a bűnös én vagyok?

— Rossz szót használtam, mást kellett volna. Magának is igaza volt, de neki is. Ő nem keresett rangot, vagyont, ő szerette a szegény padlásszobai kisasszonyt, rút kagylóban a gyöngyöt, és az is szerette őt, ugye, de félt tőle, mert nem ismerte eléggé. Hisz ha valóban varrónő lett volna, akkor minden másképp alakul. De Lucienne Surgère nem volt az. És itt halt meg a selyemlepke, mielőtt útra kelt volna.

A leány csipkés zsebkendőjébe temette arcát és sírt.

— Úgy jött, mint a viharfelhő. Nem tudtam elmenekülni előle — mondta. — Mikor megláttam, összeszorult a szívem. Szomorú nézésű mély kék szeme volt, s a hangja olyan, mint a breton halászok méla kürtje, melyet éjjel szólaltatnak meg. Újjászülettem mellette, virultam és örültem az életnek. És éreztem, hogy ő is szeret, hogy ő is rajong értem, s hogy néha úgy remeg a keze, mint az öreg papoké, akik kitért karokkal imádkoznak.

— Mikor elutazott, azt hittem, meghalok. Egyedül sétáltam esténként és lágyan megsímogattam a padot, amelyen a Szajna partján kettesben megpihentünk. Tízszer is elolvastam a leveleit és néha már annyira jutottam, hogy hozzá repülök, — történjen, ami történni fog. És akkor ő egy új lányról kezdett írni, áradozni, dicshimnuszokat zengeni. Elvesztettem a bátorságomat, elvesztettem a kedvemet. Egy új szerelem pirkadásának lettem a tanúja.

— Mindezt valószínűleg azért írta, mert az ön levelei elszomorították — mondtam közben halkán.

— Úgy van, nem lett volna szabad játszanom vele. De mit tehettem volna, ó, mondja meg, mit tehettem mást? Párizsban annyi ember üzi egymást, félttem . . . Nem tudtam biztosan, hogy kicsoda, sőt az a gyanúm is támadt, hogy ismeri kilétemet és úgy akar a hatalmába venni. Boldogságom megrontásához

ez a félelem nagyban hozzájárult. Ha itt, a mi szalonunkban találkoztam volna vele, és azt mondja nekem: „legyen értem szegény kitagadott”, elmentem volna tán vele, tudva, hogy kicsoda, — de így, mikor minden második soffőr orosz gróf és minden tizedik pincér báró vagy herceg . . . Eh, de minek beszélek, úgyis vége mindennek.

Megtörölte a szemét és rám nézett. Őszintén, mint a jó gyermek.

— Ugye, szavaimat úgy veszi, abbé úr, mintha gyóntam volna. Ne tudja meg soha senki sem, hogy mi történt velem.

Halk szavakkal megnyugtattam. Hűsítő olaj volt a beszédem felsebzett lelkére. A végén még el is mosolyodott.

— Ugye, ő még mindig szeret?

— A levelek nyíltan beszélnek. A sorok között rejlik a való. Én megéreztem bennük az igazságot, mennyivel inkább megérezhette ön, kisasszony. De azért ne sírjon megint. Az igaz ember kedves az Isten előtt. Amit most nem tudott elérni, annak eljön még egyszer az ideje. Hisz magácska még olyan fiatal, még az élet küszöbén áll. Ilyenkor kétségbe esni kishitűség. Mondok azonban valamit. Még nem tudom, tetszésével fog-e találkozni.

Kíváncsian tekintett rám.

— Holnap utazom Marseille-be s onnan tovább Szicília felé.

— És?

— És Palermóban talán utamba vetődnek. Ha megengedi, értesíteni fogom tapasztalataimról.

— Köszönöm — felelte csöndesen. Láttam, hogy küzd magával.

— Illő eljárásnak találja ezt, főtisztelendő úr? Nekem már nincs jogom érdeklődni iránta, ő házasember.

— Az én célom más lett volna, tisztán emberi és felebaráti. Azt hittem, hogy a sorsa érdekelné fogja, mert hisz valamiképen összefüggésben van a magáé-

val. De természetesen elállok a tervemtől, mert fájna, ha félreértené tiszta szándékomat.

Szembenéztem vele és hirtelenében úgy éreztem, hogy a rokokó idők abbéja vagyok, aki reverenda-ujjaiba csúsztatott kézzel az udvar pletykáiban vesz részt.

— De különben miért ne fogadnám el szívessé-
gét? — tette hozzá aztán. — Mi jó barátok maradha-
tunk továbbra is, hisz oly szép volt az életünk. Irjon,
kérem, hálás leszek érte. Isten útjai csodálatosak.

Elbúcsúztam.

Nem kísért ki, félt talán, hogy valaki meglátja
kisírt szemét. Csak a fejével intett. Én mégégyszer
meghajoltam előtte, aztán becsukódott a szalon szárnyas
ajtaja s én úgy éreztem, hogy bent hervadás felé in-
dultak a fehér, bájos gardéniák.

Napok múltak a nélkül, hogy Lucienne Surgère
eszembe jutott volna. A francia föld sok csodája bámu-
latba ejtett, megelevenítette a régi halottakat és zsongó-
bongó legendák, eltemetett történetek támadtak új
életre lelkemben, hogy nemsokára visszatérjenek oda,
ahonnan jöttek, a feledésbe.

Ma itt aludtam, holnap ott, mindig új benyomá-
sok rohantak meg, hogy aztán azok is elmaradjanak
mögöttem, mint a vonat ablakából egy pillanatra fel-
tűnő képek.

Marseille. Megcsapott a hűvös tengeri szél és
felém komorlott a nagy víznek fenséges látványa. Nagy
sírkertnek láttam, milliónyi emberélet kopár temető-
jének, melyen csak az ég tükröződik vissza, a felhők
és az égitestek, csupa távoli valóság, melyet elérni,
megérinteni nem tudunk. A vize átfolyt ujjaim között
s a csöppek nevetve hulltak vissza anyjukhoz, mint
apró, gagyogó gyermekek. Szemfedővel letakart misz-
térium — mondtam magamban és levettem a kalapo-
mat. Valahányszor csak megláttam eddigi életemben a
nagy vizet, mindig ezt éreztem és szerettem volna

hallá vagy napsugárrá válni, hogy kifürkészhessem titkait s megismerhessem gögjének okát.

A parti kocsmákban megkezdődött az élet. A dokk- és hajómunkások panyókára vetett kabáttal, ferdén felcsapott sapkával, rövidszárú pipával, hatalmasan, egészségesen tűntek el a piros, kék függönyű ajtócskák mögött.

A tenger másik oldalán lenyugodott a nap, pihenni tért.

Nagyon egyedül éreztem magam. A hideg, barátságtalan város piroskövű épületei úgy néztek rám, mintha ellenségük lettem volna. Ha ekkor hirtelen elém állt volna egy jóbarátom vagy ismerősöm, s kezét parolára emelve rám nevetett volna, én lettem volna egyike a legboldogabb embereknek. De senki sem jött felém, s én tovább mentem, oda, ahol pénzért udvariasságot, csinált mosolyt és meghajlást kapok.

Ekkor jutott először eszembe Lucienne Surgère és Ivanoff Leó tragédiája.

A férfit még nem ismertem, de ha történetesen nem Palermóban van, hanem abban a kis hotelben, melynek egyik áldozata jelenleg én is vagyok, tüstént megismertem volna, annyira kialakult lelkemben a képe.

Korán pihenőre tértem és éjjeliszekrényemen egy kis üveg borral, kezemben könyvvel, megindultam a hajó előtt sirályszárnyakon Szicília partjai felé.

Alattam valahol muzsikaszó zajlott és a nyitott ablakon át frissensült hal illatát sodorta be a szél.

— — — — —
Pompás hajó. Ragyogó idő és mindenféle fénylő kékség.

— Honnan vették ezt a sok kék festéket? — kérdezte a hajó korlátjáig fel sem érő kisgyermek. Látszott rajta, hogy szőke kis fejcskéjében feleletet kér a sok titokzatos „miért?”. A hölgy, aki fátyolos szalmakalapban mellette állt, csak nevetett, a nélkül, hogy feleletet tudott volna adni.

— Nem mindenütt kék az, fiam — hallottam ekkor. A hang az egyik tábori szék felől jött, melyen

egy szomorú tekintetű férfi ült. — Van hely, ahol még azt is vörösre festik.

A hölgy úgy tett, mintha nem hallotta volna a közbeszóló szavait, kézenfogta a gyermeket és tovább vitte. Én azonban válaszoltam.

— A vörös színt bizonyára nem a bíbornokok talárisára érti, uram, hanem a bolsevizmusra. Eltaláltam?

A férfi rám emelte szemét és úgy nézett rám, mint egy alázatos muzsik az útszéli Mária-képre.

— Eltalálta! A bitangok ennek a gyönyörű színnek a szépségét besározták, bekormozták, sőt előbb ellopták a vértanúktól, hogy bűneik vörös színét láthatatlanná tegyék.

Melléje ültem egy másik székre.

— Fjedor Rikov vagyok, — mutatkozott be — száműzött orosz.

— Orosz?

— Úgy van, uram! Orosz vagyok, ősorosz, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy nem vagyok otthon. Halálra ítélték a nem-oroszok, mert anyám tejével hazám szeretetét szívtam magamba és minden orosz testvérem megbecsülését. Elmenekültem és most ügynök vagyok és panaszolom a világnak keservemet.

Az első pillanatokban furcsán hatott a szláv lélek őszinte megnyilatkozása, de meglepődésem nem tartott soká, később egész természetesnek találtam.

Együtt néztük a tenger síma, kék vizét. Fenséges volt a nagy végtelenség ragyogó, csipkés fodraival s a jókedvű delfinek pajzánkodása a hajó körül. A mindenség finom remegéssel volt tele. Egyikünk sem csodálkozott volna, ha hirtelen feltűnik a vízen a halott teuton királyleány bárkája, melyet örökéletű öreg harcos kormányoz, vagy a mulatozó korrigánoktól kísért legendás viking-hajó.

És nekem ekkor önkénytelenül ismét Ivanoff Leó jutott az eszembe.

— Egy szomorú orosz történetét én is ismerem — szoltam és tovább néztem a játszói hullámokat.

— Ilyet nem nehéz találni — hangzott a válasz.
— Majdnem mindenét elvesztette szegény.
Nem válaszolt.
— Pedig a cár gárdistája volt.

Fjedor Rikov kiegyenesedett.
— Nem illő, hogy a gárdista sorsa jobb legyen,
mint a gazdájáé.
— A gazda meghalt. Ivanoff Leó azonban él.

— Ivanoff Leó? Ön ismeri?

— Élete egy részét csupán!

— Iskolatársak voltunk. Én tengerész lettem, őt meg a lovassághoz osztották be, később pedig a gárdaezredbe. Csinos fiú volt, jó házból való, előre tudtuk, hogy a cár kegyeltjei között szorítanak neki helyet.

Újra visszahullott gondolatai mély örvényébe s most már nem a tengert, hanem a fedélzet fehérre súrolt deszkáit nézte.

— Él még? — szakadt ki belőle a kérdés.

— Él. Megnősült és otthona Magyarországon van.

— Tehát boldog ember.

— Mondjuk inkább úgy, hogy keresi a boldogságot, hogy a közelében jár. Boldog embert találni nehéz feladat lehet.

— Hát nem is a tökéletes boldogságot értem, melyet az üdvözültek élveznek, hanem a családi élet melegét, mely feledteti az emberrel az elmúlt gyötrelmeket. Ő hadifogoly lett a háború végén. Őt embert ütött agyon, mire sebektől vérezve összeesett. Nagy ára volt a fogságának. Legendáknak beillő történeteket beszéltek hősi voltáról, pedig olyan fiatal volt még, mikor a háború borzalmai közé keveredett.

Elgondolkozott.

— Pedig egyetlen fiú volt, — folytatta — óriási vagyon ura. Nem kellett volna katonának lennie. De így tán mégis jobban járt. Ha otthon marad, a cseka pincéjében lelte volna halálát. A gárdatiszteknek nem volt kegyelem, csak ha hóhér-munkára vállalkoztak. Ezt pedig egyikük sem tette meg, inkább meghaltak mind egy szálig.

— Lesz-e még egyszer feltámadása szerencsétlen nemzetünknek? — sóhajtotta, és én éreztem, hogy a lelke sír.

— Ha egyszer találkozik vele, mondja meg neki, uram, hogy Fjedor Rikov még él és nem hagyja ki-aludni szívében a régi lángot s hogy még a sírja fölött is tovább fog lihegni a bosszú, ha nem is mint a Szent-lélek tüze, de mint remegő lidércláng biztosan.

Azután felállt, kezét nyujtott s a heverőszékek között megindult a parancsnoki híd felé, olyan biztosan, olyan délcegen, mintha még mindig korvett-kapitány lett volna az orosz vizeken.

A vacsoránál találkoztunk ismét. Rám nevetett, a délelőtti szomorú hangulat már elpárolgott a lelkéből, s mikor felemelte a vörös borral telt poharat, láttam, hogy a lámpák fénye és a sarokban hangoló zenekar már áthajította őt az elmúlás barlangjából az élet örömei felé. A símán haladó hajón a jókedv ragadós lett. Az est fenséges szépsége kiterítette csillaghímes palástját a hullámok fölé, s az Aldebaran oly ragyogóan állt, mintha a csillagok ura szemlét tartott volna felette.

A társalgóban táncoltak. A zongora hangja felhatolt a fedélzetre és tovább szólt a titokzatos űrbe, könnyű felhőszárnyon egybeolvadva a gépek egyhangú bűgásával.

A nagy fedélzeten alig voltak néhányan. Az utasok nagyrésze pihenni tért, a fiatalság odalenn szórakozott. A csendet, az elmélyülést szerető lelkek a hajó korlátjának támaszkodtak vagy kabátjukba burkoltan a fonott székeken ültek és fénypontok után kutattak a vizen.

Emlékek támadtak fel a sötétségből, gondolatok jöttek, mint fénymadarak, és egyeseken végigborzongott a boldog megérzések csalfa reménye. Mások pedig életútjuk végéhez közeledve, mélyen belül hallották a hangot, mely azt mondta: Ne kutass, ne fáradj, a földi életnek nincsenek olyan útjai, melyek békéhez, nyugalomhoz vezetnek, mert a békesség nem a külső világban van, hanem belül, a lelkedben. És minél inkább megtanulod, hogy az élet egy váróterem csupán, melyben mindenki azt a vonatot várja, mely egy időre letette őt, hogy azután újra felvegye és magával ragadja a feledés országa felé.

A fülemüle éneke akkor a legszebb, mikor — a kínai legenda szerint — kiszúrják a szemét s szabadon engedik; az emberé pedig szintén akkor, ha az élet

kegyetlenségei között megtanulja megvetni azt, amit az utolsó útra nem vihet magával.

Odalenn elhallgatott a zongora és én magamhoz tértem ábrándozásomból. Egyedül voltam a fedélzeten. Fáztam.

Másnap Tuniszban kötött ki a hajónk s én a nélkül, hogy megnéztem volna a tengerparti város nevezetességeit, átszálltam a már ott veszteglő kisebb hajóra, hogy tovább utazzam Szicília felé. Tele voltam várakozással és már vágyakoztam ember után, akivel barátságosan elbeszélgethetek, mert a magány úgy nehezedett rám, mint kitagadottakra a szomorúság.

A régiek azt mondták, hogy Palermo aranykagyló, Concha d'oro. Hát bizony, mikor hajnalban megláttam az opálos levegőben az előttem elterülő fenséges képet, sóhaj libbent el ajkaimról. Egyik részen hegykoszorú, a másikon pedig igazi szicíliai tenger. Tavasz volt és fiatalos derű ömlött el az ősi tájon. A vadászeb elvesztette volna a vad nyomát, olyan illatterhes volt a szellő s mindenütt hatalmas kelyhű, széles levelű virágok nyíltak.

Tehát ide hozta Ivanoff Leó az ő beteg madárkáját. Szebb földet nem találhatott volna szomorú lelkének megvigasztalására.

Tüstént el szerettem volna menni hozzájuk, hogy elmondjam, amit tudok, de hirtelen nyugtalanság vett rajtam erőt. Fájni kezdett a mások keserve. Sajnáltam, hogy vállalkoztam erre a feladatra. Egyiküknek sem szabad megtudnia, hogy a titkuk birtokában vagyok, mert még nyugtalanabbá, szomorúbbá tenném szenvedésüket. Azt határozottan tudtam, hogy mindkettőjük szenved, de hogy Palermóban vannak-e még, a felől nem voltam biztos.

Első utam a legközelebbi templomba vezetett. Idegen földön a templom volt az a hely, ahová hazamentem s úgy éreztem magam, mintha otthon lettem volna. A hatalmas boltívek a csend fenségét takarták, mely mégis tán sehol sem volt olyan beszédes, mint itt, ahol imaszón kívül más nem csókolja meg a falakat

s az oltárok márványszentjeit. A napsugár öltözéket cserél az ablakok színes üvegén és belül már olyanná változik, mint a mezei virágcsokor, melynek izzó kelyhei pompás szőnyegként fednek be mindent.

Az oszlopok mellett, az oltárok lépcsőin idegenek térdeltek, álltak, mégis mikor a ministránsom csöngetyűje belecsilingelt a nagy hallgatásba, megroggyantak a térdek, egy pillanatra mindenki elfelejtette, hogy Palermóban van s csak azt tudta, hogy amint az ő templomában otthon, tán valahol New-Yorkban, Koppenhágában, úgy most itt is égi lakából földre szállt az Úr!

— Dominus vobiscum — mondtam aztán, s a kis szerezcsenbőrű talján fiúcska felelt rá, úgy mint az a kisfiú a széles Duna partján, aki alig ér fel az oltár pereméig.

A ragyogó napsütés szinte elvakított, mikor a templomhajó hűvös mélységéből az utcára léptem.

Galambok sétálgattak a síma téren s tolakodó utcai kereskedők támadtak rá a békés idegenekre.

A nagymultú Szicília minden nevezetessége eltörpült ekkor előttem s egyetlen kívánság lett úrrá rajtam. Egy útbaeső kávéházban megreggeliztem, aztán a sekrestyés útmutatása szerint megindultam Villa Igíea felé, hogy legalább a helyet ismerjem meg, ahol Ivanoff Leó és hitvese éli napjait.

Autobuszok utasokra vártak, rekedt soffőrök esküdöztek, hogy övék a legolcsóbb közlekedési eszköz, kértek, hogy menjünk velük s olyan élményben lesz részünk, mint még soha, de én ügyet sem vetve rájuk, gyalog vágtam neki az útnak.

Palermo. Csodálatos város. Első pillanatban olyan-nak tűnik fel, mint egy cigányleány, ki lopott menyasszonyi ruhában díszeleg. Ragyogó templomok, katedrálisok, villák, terek, aztán egyszerre csak előbukkan a fehér selyem alól a ponyvasátrak rongya, szemete. Foszlódó kötelekről nedves ruha csöpög, kecskék pihennek a járdák közepén, s ahol egykor normannok, spanyolok, görögök, arabok hordozták gögösen győzelmeik

hervadó babérját, ott most Szent János kenyerét majszolja egy kis gyerek, és kibontott pelenkában sivalkodik tán a campanile jövődő harangozója vagy az Arany Kagyló elkövetkező polgármestere.

A Monte Pellegrino magános lejtője alatt virágzó parkra akadtam. A város szélén faformára izmosodott opunciák és kígyózó tüskés agávė-sövény mögött, legyezős datolyapálmák, hamvas olajfák és büszke narancsfák koszorújában, mint nevető szájú, pirossapkás gyermek élém bukkant a keresett ház.

Villa Igiea — olvastam a homlokzat aranybetűit, miközben megtöröltem verejtékező homlokomat.

— Tehát itt élnek, itt dobog a szívük, s én mint kém, mint távoli földek vándormadara, leülök a szúrós agávėk alá s rábízom magam a jószerencséjére.

Ha most regényt írnék, könnyű volna a feladatom. Az eseményeket úgy fűzném, amint jólesik és nem kellene várni kíváncsian, hogy mint tetszik majd a kérdésnek önnönmagát megoldania.

Ide már nem hallatszott fel a város zaja. Néma csend honolt a tájon, s bennem olyan érzés született, mintha a hely, melyen álltam, templom lett volna, ahol egyszer áldozatot mutattak be az Istennek, mindegyik nép a maga módja szerint, a saját képére és ízlésére megalkotott istenének.

Először a szellő titkos bánatának gondoltam azt a lány hangot, mely valahonnan felém párázott. Olyan áttetsző és könnyű volt, szinte vártam, hogy a nagylevelű virágok közül egyszerre kilép valami húros hangszeren játszó arab leány, égőn tarka ruhában, utána hosszú szakállú emírek, piros kaftánban, sárga papucsban, s aztán besímulnak, belevesznek Hellas kék egébe.

A bűgő dal erősödik. A hangszernek lelke volt s ráismertem a dalra. Orosz fogolytáborok képe elevedett fel előttem, ahol a balalajka lány hangját szomorú ének kísérte.

És a távolból felsíró dalfoszlányokból megismertem Ivanoff Leó lelkét.

Szemben velem ragyogó zöld és piros tollú madár ereszkedett le egy hullámzóan ingó ágra s öltöztéhez nem méltó rikácsolást hallatott, mintha haragudott volna a lassú, egyhangú énekre. A balalajka elhallgatott, a madár tovaszállt, és nem messze tőlem nesztelenül lehullott a fáról egy narancs.

A bokrok között ekkor szemembe ötlött Herakles szobra, fehér volt, mint a hó s karjának duzzadt izmain visszaverődött a napsugár.

Félórai veszteglés után egy emberi lény sem jött elé. Már épp indulóban voltam hazafelé, azzal az erős elhatározással, hogy majd délután újra megkísérlem. Ekkor egy nevetőn lihegő gyermek rohant elő a kerítés mögül. De abban a pillanatban, amint megláttam, megbotlott a kis emberke s nagy ívben az út éles köveire esett.

Drága kis fiúcska. Véresre horzsolta orrát, tenyerét s ijedtségében még sírni sem tudott. Felemeltem, magamhoz öleltem remegő kis testét s mikor megéredt a könnye, bevittem a kertbe. Hirtelenében nehéz lett volna megállapítani, hogy kettőnk közül kinek a szíve dobog erősebben. Tudtam, hogy most találkozni fogok velük.

A kis olasz fiú félve nyitotta rám nagy fekete szemét s valamit mondott, amit nem értettem. A teraszon ekkor az oleanderbokrok között megmozdult valaki.

— Egy kis sebesültet hoztam — szóltam franciául s mosolyogva néztem az előttem álló férfira.

— Mi történt? — kérdezte s úgy tekintett rám, mint aki álomból ébredt.

Magas, sudár alakját fehér nyári ruha fedte, s napbarnított arcát, melyen mélyen ültek a szemek, gesztenyebarna szakáll övezte.

— Ez a kis sebesült, azt hiszem, ebbe a házba való.

A férfi arca megenyhült.

— Lepkét kergetett ökelme. Ilyenkor aztán el-

felejt a földre nézni. Azt hiszi tán, hogy az égbe száll. A kertészünk fia, a kis Antonio.

A porontyot letettem a földre s mivel nem akartam rögtön távozni, megkérdeztem, hogy vajjon ez-e az a nevezetes Villa Igíea, melyről az útirajzok megemlékeznek.

— Nem, — válaszolta — az lent van a tengerparton, ez a kis fészek csak a nevével kérkedik. Ön uram, amint látom, idegen?

— Tegnap este érkeztem, s ez az első utam Palermóban. Ha megengedi, bemutatkozom. Zay Kristóf vagyok Budapestről.

— De hisz ön akkor magyar! — kiáltotta tört magyarsággal s kezét felém nyújtotta. Majd hátraszólt:

— Megengedi, kedvesem, hogy egy honfitársát bemutassam?

Lágy, gyenge hang volt a válasz és a következő pillanatban egy mozgó hintaszékből nagy, kékszemű, aranyhajú, sápadt asszonyka nézett felém.

Mélyen meghajoltam, hogy palástoljam zavaromat s megfogtam gyengéden a felém nyújtott hideg, szírompuha kis kezét.

— Milyen jól esik magyar szót hallanom! — mondtam s leültem a szalmafonatú zsámolyra a hintaszék mellett.

Ivanoff arca ragyogott, hogy feleségének ezzel a változatossággal szolgálhatott, s én éreztem, hogy lassan visszatér a nyugalmam.

— Betegeskedik a feleségem — mondotta Ivanoff és felém nyújtotta arany cigarettatárcáját.

Az asszonyka arcáról, mint múló verőfény, szomorúság sugárzott.

— Mi ujság odahaza? — kérdezte, s hangja olyan gyenge volt, mintha csukott ablakon át hallatszott volna.

— Minden a régiben. Az emberek fáradtak és szomorúak, vállukra ült a gond és sűrű pókhálót sző a szemük elé.

Mindenkinek megvan a maga keresztje — mondta

csendesesen s fehér muszlin pongylájáról felvette a vérpiros rózsát, mely halálra ítélve hervadozott rajta. — Soká marad Palermóban? — kérdezte azután.

— Egy-két hétig, még nem tudom biztosan. Attól függ, hogy meg tudok-e barátkozni a várossal.

— Ugye csalódott benne?

— Azt még nem mondhatom, csak megrendült bennem a feltétlen hódolat iránta. Nem tudom egymásmellé állítani a Palazzo Reale, a katedrális meg a többi remekmű páratlan szépségét és a sikátorok szemetjét. Ez a nép, inely beleunt a nagyszerű és fenséges képekbe, megelégszik a füstös, rozzant viskókkal, mintha azt mondaná, hogy megcsömörlött a márványtömböktől, amelyeket a gazdagok palotái számára megmunkált. Ez az érzés élt bennem Nápolyban is, általában egész Olaszországban.

— Ezt meg kell szokni, uram, — felelte — s akkor Palermót soha többé nem fogja elfelejteni. Akkor ezek a csodálatos képek örökre belevésődnek a lelkébe. Én, ha innen még egyszer hazakerülök, amit már nem hiszek . . .

— Már megint erről beszél, kedvesem — szakította félbe Ivanoff. — Ha így beszél, akkor sohasem fog meggyógyulni.

— A betegséget legyőzi a határozott akarat és a gyógyulásba vetett hit — tettem hozzá én, de az asszonyka, mintha nem is hallotta volna a szavaimat, a felhőtlen égre nézett, mely olyan mélyen kék volt, mint tán sehol máshol a világon.

— Ön pap, ugye?

Rábólintottam.

— Nem volt nehéz kitalálnom. A papot, ha nyári ruhában van is, mindig lát meg lehet ismerni. A gallérjuk kitesz egy uniformist. És van az arcukon valami, ami tán senki másén nincs meg, az a bizonyos papi vonás. Ismerek zsidó rabbit, protestáns lelkészt, de az a titokzatos vonás hiányzik az arcukról, ami az önökén feltalálható.

Mosolyogtam.

— Nevet? Hát nem úgy van? A pap nem tudja magát elrejtetni akkor sem, ha világi ruhába öltözik. Aki ránéz, azt mondja: olyan papformájú ember. Kezük mozgása, szavuk járása, szemük tekintete elárulja kilétüket. Színészt, pedig az sem hord bajuszt és szakállt, még sohasem tévesztettem össze pappal.

— Miért hagyod ki akkor a főurak lakárait? — tette hozzá németül Ivanoff.

— Hát persze, azok is a bajusztalanok szektájához tartoznak.

Vidáman nevetett s rövig ideig úgy látszott, mint ha minden kínját, keservét elfelejtette volna.

— Minden foglalkozás magán hordja bélyegét — feleltem. — Nemcsak a pap az, akit meg lehet ismerni az arcáról, de sok más foglalkozásút is. Például az operaénekest, a vadászt, a muzsikust. A foglalkozás nemcsak a papra, de a zenészre is rányomja sajátos jellegét. Mi papok sokat gondolkodunk komoly életkérdésekről, filozofálunk, vigasztalunk, nevetünk és könnyezünk, de minden hivatásbeli cselekedetünk az Isten körül összpontosul. Szívünkben hárfá zeng: az Ég muzsikusai vagyunk.

— A pap, kedves asszonyom, a nép szolgája, Isten gazdatisztje, az emberi élet salakjának gyűjtőge-tője, kéményseprője, de egyúttal az Ég részére készülő lélekszobrok aranyozója is. Meghajolnak előtte a királyok, ruháját megcsókolják a szegények s ugyancsak arculítik, halálra ítélik, mégis sem több, sem kevesebb nem lesz, mint volt hivatásánál fogva, azaz „alter Christus”. Az emberiség tisztelve veszi körül, mert tudja, hogy életét Istennek adta zálogul az emberekért s lemondott azokról az örömökről, melyek nélkül mások élni nem tudnának. A csendes szobák örökös némasága, melyből oly nagy rész jut neki a sír felé vezető úton, ott tükröződik az arcán.

— Az én nagybácsim is pap — mondta az asszony.

— És azon is meglátszik — tette hozzá Ivanoff.

— Olyan az arca, mint a holland divatú, konyhakéssel kifaragott Krisztus-szobroké.

Az asszony közbeszólt:

— De a lelke szent és olyan lágy, mint a gyermekszív.

— Ezt nem is vonom kétségbe, Csöppikém, de mi az arcokról és nem a szívekről beszéltünk. Az

Istennel való foglalkozás nemcsak az arcokon hordja nyomát, de sokkal inkább a szívekben, s a többi sajátosság csupán kisugárzása a lélek kohóinak.

A beteg asszonyka kinyújtotta vékony alabástromkarját, mintha az arra vitorlázó lepkét szeretne volna elfogni.

— De jó is, hogy a szívet nem lehet látni és az sem lát. Ez a jog azé, aki alkotta. Így van rendjén. Az emberi tekintet csak bepiszkítaná.

Hirtelen még sápadtabb lett. Arcán eltitkolt fájdalom vonult tova.

Elbúcsúztam.

— Ha megengedik, holnap ismét eljövök.

A nő nem válaszolt, csak a kezét nyújtotta.

— Nagyon beteg, — mondta útközben Ivanoff, mialatt lekísért az élősövényig — a napsugárban is csalódtam. Úgy látszik, az orvosoknak volt igazuk. A szerelem egyidőre legyőzte a kórt, de végleg megölni nem tudta.

A szomorúság kisírt mélyen ülő szeméből, s ekkor újra hallottam a balalajka dalát, a szomorú Dabinuskát, pedig keze az enyémben nyugodott s a szeme könnyes volt.

Elváltunk.

A kék ég hiába volt olyan szép, a dús levelű növények hasztalan pompáztak, Csöppi asszonyt nem tudták meggyógyítani.

Valamelyik campanilében vékony hangon megszólalt a harang s az egyik utca torkolatából elődöcögött a jellegzetes, színes carro siciliano dipinto.

Mikor magamra maradtam, Ivanoff szomorúsága mint bánatos őszi köd borult reám. Nem tudtam eléggé csodálni áldozatos életét. Lassan lépkedtem, enyém volt az idő, nem üzött, hajtott a kötelesség. Nem érdekelték a paloták, melyek mellett elhaladtam. Ivanoff Leó és Piroska asszony tragédiája ülte meg lelkemet.

Lépten-nyomon cicerónék kínálgták silány szellemi portékájukat. Kosárszámra öntik ki mondanivaló-

jukat, mint halász a kagylókat, melyekben osztriga bőven akad, de gyöngy soha.

Nagy karavánokkal találkoztam útközben, de ki-
tértem előlük, mert minden tömeges menetelésnek
ellensége vagyok. Egyedül lenni vagy egy-két jóbarát
társaságában kutatni a mult kezejárását, megfejteni régi
portikuszkok fölött megmaradt felírásokat, örömet és
élvezetet csak ez okoz nekem.

Egyszer, mikor évekkel ezelőtt Velencében jár-
tam s pénztárcám ilyen menetelő karavánba kényszer-
rített, megismertem és egész életemre megelégteltem a
tömeges nevezetességjárás divathóbortját.

Azóta nem mentem csoportosan soha többé. Já-
rom a világot egyedül. Ültem Babilon romjain, Szent
Péter templomának kupola-párkányán, Baksi Szeráj
korhadt lépcsőjén, belenéztem a Jordán örökösen za-
varos vizébe, havasi gyopárt kerestem az Alpokban.
Sok-sok hallgatag, csendes helyen megfordultam azóta
és a néma emlékek mindig megadták nekem a választ
hangtalan kérdéseimre. A Palazzo Abbatelli, a San
Cataldo, a kapucinusok katakombája, a Villa Tosca
lehelte magából a multat, mint a kilakolt istenek Olym-
pusa. Nem kellett oda Baedeker, sem Ullstein-kalauz.
Szabadjára engedtem képzeletemet s úgy éreztem, hogy
amit így látok, felér minden cicerónéval . . .

Hazaérve, rövid jelentést küldtem Párizsba. Néhány
szó volt csupán. Tudtam, hogy Lucienne Surgère kis-
asszony várja az első szót, melyet írok, s mivel vállalt
feladatom első részét befejeztem, ígéretemhez hű akar-
tam maradni.

Aztán rám borult a dolce far niente, mint egy nehéz
brokáttakaró, melyen hervadó szirmok haldokolnak.

Néztem, néztem és gondolkoztam. Hallgattam a
távolból jövő eltévedt hangokat, néztem a szomszéd
házak piros tetejét. Majd soká figyeltem egy ide s tova
szálldosó hófehér galambot. Mintha egy születendő kis-
gyermek lelke lett volna, amely egy emberi szívben
hajlékot keres magának.

És ki tudná megmondani, hogy aznap délután

nem látta-e meg ott valahol egy kis barna talján először a napot.

Egy belső hang azt súgta nekem, hogy menjek el a beteg kócsaghoz, emberi gyávaságom azonban visszatartott. Szerettem volna ott lenni, tudtam, hogy nagyon egyedül vannak és vágyakoznak a búfeledtető beszélgetésre, mégsem tudtam rászánni magam, hogy ellátogassak hozzájuk.

De mintha az Ég is így akarta volna, még aznap este találkoztam Ivanoffal a tenger partján.

A víz locsogva, sisteregve vágódott a part szikláihoz és az égen sejtelmesen ragyogtak a csillagok. Csend volt, nyomasztó, mélységes csend. Egy hajó sem zavarta a vizet, még egy árva csónak sem, pedig valaha tömött sorokban jártak rajta a görög, római, szaracén, normann hajók, egymást úzve, kergetve, vörösre festve a vizet a haldoklók vérével. A csendesebb időkben dúsgazdag arabok kéjhajói szelték a habokat az opálos hajnalok derengésében. Hová lettek azóta az ábránd-gályák, a narancsvitorlás lélekvesztők? Üres a tenger, mint egy elhagyott temető . . .

Úgy jött lassú, biztos léptekkel, mintha tudta volna, hogy ott vagyok és várom őt.

Nem csodálkozott, amikor meglátott. Kezet nyujtott, majd elővette a pipáját s mellém ült a mohalepte kövekre.

— Szép az est, — mondta — jólesik a némaság.

— Hát bizony sokkal megnyugtatóbb az Excelsior lármájánál.

— Harangkongást, Palesztrina-kórust jó hallgatni ilyenkor, a fájdalommal komolyság muzsikáját.

— És a balalajka bús dalát.

Rám mosolygott.

— A balalajkáét? Igaza van, az orosz lélek úgy tud e mellett sírni, mint a magyar a hegedűje mellett. Mert néha sírni kell. Valaki azt mondta, hogy a könny a lélek szenteltvize. A bánat a forrása, s a bánat megtisztít.

Megtömködté pipáját, aztán megint a sötétbe, a víztükkörre nézett.

— Ön most szabadságon van és utazik, ugye? Szép és okos módja az időtöltésnek. No meg tanulság is van benne. Elutazni otthonról, megválni hosszabb időre a megszokott környezettől, mindig egy kis meghalást jelent. Az ember kénytelen tapasztalni, hogy nélküle is minden úgy megy tovább, mintha otthon lenne. Mindenkit lehet pótolni. Én például már se nem osztok, se nem szorzok. Egyedül állok, mint gólya a láposban vagy mint a segestai dómtemplom a pusztaságban.

— Anyámat, ezt a jó, angyali asszonyt, akinek csak az volt a bűne, hogy gazdagnak és úrnak született, a cseka martalócai kihurcolták a kastélyából, de először a szeme láttára raboltak el vagy romboltak szét mindent. Aztán húszfokos hidegben egy lópokrócot dobtak rá az egyik kozák gebéről, s elvitték oda, ahonnan számára nem volt többé visszatérés. Egyszer majd az égben el fogja mondani nekem vértanúságának minden részletét. Bízom benne, hogy odakerülök.

A hatalmas, nemesarcú férfi szeme tele volt könnyel s hangja elcsuklott a fájdalomtól.

Kicsinek, üres szívűnek éreztem magam, teljesen képtelennek arra, hogy vigasztaló szót mondjak.

Szótlanul hallgattuk mindketten a tenger mormolását és a távolból jövő szellő halk sóhajtozását. Lábunk előtt sistergett a víz, valahol nagyon messze, tán a Monte Rosalián, lélekharang kongott.

— Lehet, hogy nemsokára én is papnak megyek. Szerzetes leszek. Az élet nagyon mostohán bánt velem, hát otthagynom; a zárda csendje majd meg fogja mutatni nekem azt, hogy mit tartogat számomra az Isten.

— És a felesége?

— Az én aranyegérmem, oh, hisz ő nem tudja, neki nem beszéltem róla, ő akkor már úgysem fog élni.

— Ma is nagyon rosszul lett, ugye?

— Menthetetlen szegény. Talán még egy hét az élete.

— És ő tudja ezt?

— Jobban, mint én. És szegény már nem is bánná. Órák hosszat szótlanul ülünk egymással szemben, két nagy szemével panaszosan néz rám, aztán odahúz a keblére és teljesírja a hajamat.

— Semmit sem tudtam neked adni, csak könnyeimet, — mondja — s te odaadtad mindenedet, én jó uram, én nagy, jó uram.

— És én összecsókolom ezerszer az arcát, belemélyesztem ujjaimat selymes hajába, amíg csak gyötrelmeitől meg nem váltja az álom. A gyengeség álma.

— Ma nagyon örült magának. A hazai hangok kenyérdarabkák voltak éhes lelkének.

— Miért nem jönnek el a szülei? Miért hagyják önt ily egyedül?

— Ott is baj van. Atyja megbetegedett és anyja nem tud lejönni addig, amíg jobban nem lesz az öreg. Bizony nagy baj ez. Ami tőlem telik, mindent megteszek, mert szeretem őt és rabszolgája leszek, amíg csak él.

— Az idő minden kérdésre megadja a választ — szóltam halkán — és minden nehézséget megold.

Az idő közben előrehaladt, s a hold gondolája fejünk felett siklott.

— Marad még? — kérdezte, kezét a vállamra téve.

— Nekem már mennem kell.

Együtt mentünk egy darabon. Cipőnk alatt megcsikordult a kavicsos út s az egyik trattoriából mulatozó emberek dala csapódott felénk.

A válasznál kezet fogtunk. Mikor elváltunk, utána néztem, amíg csak el nem nyelte a távolság. Könnyű flanelruhában volt, de sudár alakján meglátszott, hogy nehéz, láthatatlan kereszt nyomja a vállát.

Aznap éjjel soká imádkoztam értük, Lucienne Surgère-ről egészen megfélekezve.

Szerettem volna, ha imám mint dalos madár

nyitott ablakukra ülhetett volna, hogy enyhítse a költözködés szomorúságát és a világtól való búcsúzás keserveit.

Másnap reggel már alig vártam, hogy elmehessek hozzájuk. A régi kövek, a történelem szarkofágjai nem érdekelték, mindenütt Ivanoff Leó és Piroska asszony tragédiáját láttam. Minden órát megnéztem, mely az utamba került, hogy az idő múlását siettessem, s végül mégis alkalmas időben érkeztem oda.

A kerítésnél hallgatództam. Csend volt. A bala-lajka aludt vagy tán örökre elnémult. Templomi néma-ság ült mindenütt. Valami ijesztő volt ebben a csendben.

A nyugágy üres volt, nem pihent senki rajta.

— Tán már el is szállt? — riadt fel bennem a gondolat.

Dobogó szívvel nyitottam be a fehér házba. Halkan köszöntem, várva, hogy valaki elélem jön.

Gyenge, alig hallható hang volt a válasz. Feléje mentem. Oroszlánlábakon pihenő, széles mennyezetes ágyán megláttam a halvány, fonnyadó virágot.

Tegnap óta nagyon megváltozott. A halál üdvözlő csókját már rálehelte a bájos, vajsínű arcra.

Felém nyújtotta kezét, bágyadt mosoly suhant át az arcán, aztán szomorú sírásba kezdett.

— Nagyon vártam magát, nagyon vártam, főtisz-telendő úr! Üljön le ide mellém, Leó mindjárt itt lesz.

Széket toltam az ágy mellé s leültem a sápadt kis asszonnyal szemben. Gyenge hangját alig lehetett hallani, az arca szinte átlátszó volt.

— Jó, hogy Leó most nincs itt, — folytatta — jó, mert róla akarok beszélni.

Könnyek gurultak végig az arcán, és nézésében olyan fájdalom ült, hogy nem volt elég erőm a szemébe nézni.

— Nagyon fáj a szívem, kimondhatatlanul gyötör az a tudat, hogy itt kell hagynom őt, s hogy nemes szíve össze fog törni és tán elkallódik a kétségbeesés-ben. Egy haldokló asszony kéri ezért magát, lelkiatyám, hogy ne hagyja el őt, ne hagyja el akkor, amikor én

már nem leszek. Utazzanak el innen halálom után messze, és ne is gondoljanak rám. Higgyék azt, hogy én rossz álom voltam csupán. A sírommal se törődjenek, bízzák ezt a jó Isten kertészeire, a lepkékre, méhekre, madarakra. Az én poraim fölött vadon nőjön a virág, ezt kérem, ezt akarom, fejem fölött pedig csupán egy fakereszt álljon, hogy idővel még a nevem is feledésbe menjen. A jó Isten tanulmányútra küldött a földre, — tette még hozzá — és én most visszautazom.

Aztán megérintette a karomat s közelebb húzott magához.

— Egy utolsó kérésem van még: mondjon értem szentmisét halálom után s ezért emlékül fogadja el tőlem ezt az ezüstszeszletet. Tudom, hogy meg fogja őrizni és jó helyen lesz.

— Most pedig gyónni szeretnék. Hallgasson meg, főtisztelendő úr, és az Úr Jézus nevében bocsássa meg a bűneimet.

Az ablakok előtt szelíden hajladoztak a pelargóniumbokrok, a vadvirágok és gerániumok, s fent a kék égboltozaton bodros báránylepke úszkált a végtelen felé . . .

Mikor Ivanoff Leó belépett a szobába, már én beszélgettem, s a beteg asszony arcán mosoly virított, mintha látta volna az angyalokat, kik tiszta fehér lelke körül röpködtek a szobában.

— Leó, — szólalt meg az asszony, mikor én elhallgattam — menj ki a kertbe és hozz be sok, nagyon sok virágot. Szórd tele a földet, a lépcsőket, szőnyegeket, mert látogatóba jön hozzánk az Úr! Áldozni fogok.

És Ivanoff Leó kiszédült az ajtón.

Mikor átmentem a kis kerten, hogy elhozzam az égi útravalót, már karján pihentek, mint az áldozati báránycsok Szent Ágnes templomának oltárán, a legszebb virágok.

Aznapi nálunk maradtam. Félttem magukra hagyni őket. A síró cselédek csak terhükre lettek volna.

Beszélni többé egyikünk sem tudott. Halálos csend

volt az egész házban. A nemes kócsag búcsúzott az élettől. Szeme nyitva volt, ajka lázasan pihegett.

— Ne hívjunk orvost? — kérdeztem.

Tagadólag intett.

— Már volt itt ma egyszer, ő maga mondta, hogy legfőlőbb csak egy-két órával tudná meghosszabbítani a fájdalmát, illetve az életét.

Esteledett. A nap eltűnt a hegyek mögött s a kertre könnyű, áttetsző fátyol borult.

A délelőtti virágok hervadtan, halottan feküdtek a földön, az öröm, mely őket érte, kiszívta belőlük az életet.

A ravatalok nehéz illata pihent a falak között.

Ivanoff szeme piros vízen úszott, sötéten, fénytelenül, és én könyvem fölé hajolva, szívem fáradt dobogását hallgattam.

A lápos szélén valahol ködfátylak úsztak a hazai zombékosban és fehértollú nemes madarak emelgették szárnyaikat. Fel a köd fölé, messze ívelni a tiszta ragyogások felé, s hangtalanul beleolvadni a végtelenbe. Szürke foltnak látni a földet s fenségesnek a határtalanságot. Ó, ti szent madarak, kiket csókjával illetett az assisi koldus, ti szárnyas dalnokai a teremő Istennek!

Könny ült szemem sarkában, s arcomat meglegyintette a búcsúzó s örökre tovaszálló kócsagmadár.

— Anyus . . . — hallatszott akkor s nyomban utána még szomorúbban. — Apus! — Piroska felemelte fehér kezét, mintha valakit meg akart volna ölelni, aztán sóhajszerűen beleimádkozta a csendbe:

— Szép volt . . . nagyon szép volt . . . kisgyermek, aranyfürtű gyermek . . . Ó! Leó . . . Leó!

Ivanoff az ágy mellé rogyott és kitört belőle a rabságot nem tűrő fájdalom.

Remegett a kezem, mikor a két gyertyát az asztalra tettem, hogy a feszület mellett, mint fénylő kerubok világítsanak a halott Krisztusnak.

— Leó, gyere ide . . . ölelj meg még egyszer, — susogta az asszony — még egyszer, utoljára — s

remegő, hideg kezecskéjével keblére szorította a zokogó férfit.

A két gyertya hosszú lánggal lobogott s imakönyvem arányán visszaverődött a fénye.

Letérdeltem s az évszázados ima halk fellebbenése megsimogatta a falakat.

— Kelj utadra, keresztény lélek, a világból, — szólt az ajkam — a mindenható Atyaisten nevében, ki teremtett téged; Jézus Krisztus, az élő Isten egy-
szülött Fia nevében, ki szenvedett érted; a Szentlélek nevében, ki kegyelmével áthatott; a Boldogságos Szent Szűz, az Angyalok, Arkangyalok, Trónok, Uraságok, Cherubok és Szeráfok nevében. Kelj utadra, keresztény lélek. A Patriarchák, Próféták, Apostolok, Evangélisták, Vértanúk, Hitvallók és az összes szentek nevében. Találd meg a helyedet a békesség otthonában a Szent Sion hegyén, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

Az ima véget ért. Verejték ült a homlokomon s szememet nem mertem leemelni a keringő betűsorokról.

Ekkor kint tisztán, dallamosan énekelni kezdett egy madár.

Felnéztem.

Mozdulatlanul pihentek a fehér vánkoson. Mintha mind a ketten meghaltak volna.

Lassan felálltam és az ágyhoz léptem.

A nemes kócság lelke elrepült.

Csöppí halott volt. Szeme csukva, ajka kissé nyitva s az arca fehér, mint az alabástrom.

A búcsúcsókok nyoma halála után virágzott ki az arcán.

— Leó, kis madarunk elröpült, jöjjön, nézzünk az égre, már ragyogni kezdenek a csillagok.

De Ivanoff Leó nem mozdult. Néha felhorkant, mint a paripa, veszélyt sejtve, aztán ismét csak a hidegülő test fölé borultan hagyta szállni maga felett az időt.

Fehér fátyolt terítettem az arcára, virágokból

koszorút fontam glória helyett szőke hajára és vártam a hajnalt.

Az idő lassan vánszorgott s a halottvirrasztás köde rápillésedett a lelkemre.

A halottért már nem aggódtam, de Leó összetört boldogsága munkára hívott.

Csupa szív volt ez a férfi s ezért minden bántás halálosan érte.

Éjfél már rég elmúlt és Ivanoff nem akart magához térni mozdulatlan fájdalmából.

Ekkor hirtelen mint piros, égő madár röppent át agyamon egy gondolat. Rögtön ki is mondtam:

— Lucienne!

Szinte megijedtem a saját hangomtól.

Leó megrázkódott, mintha láthatatlan, tüzes sugárral szíven szúrták volna. Felnézett. Szeme véres volt és mélyen ült.

— Szólt valamit?

— Én imádkozom.

— Egy nevet hallottam.

— A szentek litániáját mondom.

Felállt, de a fátyolt nem emelte fel a halott arcáról.

— Kissé kimegyek — mondta.

— Én is!

— Itt hagyja őt egyedül?

— Ő már nincs egyedül. Lelke az égben van a szentek között.

— Mégis jobb szeretném, ha maradna.

— Gondjaimra bízta magát és én szavamat adtam.

— Khraso — mondta oroszul és kilépett.

Én utána mentem. Egyszerre megállt s rám nézett.

— Tudja, hogy miben bízhatik az ember leginkább?

Szótlanul néztem a szemébe.

— A törben. A penge halálig hű!

Mosolyt erőltettem magamra, míg válaszoltam.

— Csak a halál után nem, s az a legnagyobb baj.

A kerti szalmaszéken ért utol a hajnal.

Reggel a hírt szétvitték a cselédek, s a kis villa nemsokára megtelt idegen asszonyokkal, kik hamarosan megkezdtek szomorú munkájukat.

Mi ketten pedig nyakunkba vettük a várost.

Mikor a temetést rendező vállalkozónál a leg-sürgősebbet elintéztük, sürgönyöztem haza a beteg szülőknek s néhány szóval értesítettem Lucienne Sur-gèret is:

„A nemes kócsag elrepült, Rip sorsa a maga kezében . . .”

— — — — —
Ami ezután következett, minek azt leírni. Szomorú temetés. Ragyogó napfény s egy nyílt seb a földön. Mintha mindig be kellene oltani a jó öreg földet, hogy új életet adjon.

Leót többé nem engedtem vissza az elhagyott villába.

— Én mindent elhozok onnan, — mondtam — bízzék meg bennem és tiszteljen meg a barátságával.

A temetés után való második napon aztán nem lehetett neki többé parancsolni. Sétapálcát vett a kezébe s megindult.

— Hova megy? — kérdeztem kalapom után nyúlva.

— Hozzá!

— Minek?

— A közelében akarok lenni.

— Magával megyek.

Helyeslőn bólintott.

— Kettőnek könnyebb lesz a teher. Jöjjön.

Hétköznap délelőtt volt, s a temető felé vezető úton alig jártak emberek.

Szótlanul mentünk egymás mellett. Ivanoff a földet nézte, én pedig a már nem messze fekvő temető fehér sírköveit. Zarándokúton mentünk s cipőnk poros lett az utca fehér homokjától.

Egyszerre csak arcomba szökött a vér. Önkénytelenül megálltam, fel szerettem volna kiáltani. Lelkem hirtelen megkönnyebbült, mintha egy nehéz teher hul-

lott volna le róla, s felszökkent megoldott léggömb módjára az öröm magaslatára.

A gyalogjáró közepén Lucienne Surgère állt, fekete ruhában, fehér csokorral a karján.

— Leó, nézzen oda! — szóltam remegő hangon a leányra mutatva.

Ivanoff mintha nehéz álomból ébredt volna fel, szinte megzavarodott.

Szeméhez kapott, előrehajolt, aztán megtántorodott. Ha meg nem fogom, hanyatt esett volna.

Láttam, hogy kimondhatatlan zavar támadt benne, hogy szólásra nyílik az ajka és hang nem jön ki a torkán.

A lány egészen közelünkbe ért. Arcán félős elfogódottság ült és a szemében alázatos könyörgés.

— Lu-lu-cienne, Lu . . . lu, mit keres itt? — nyögte Ivanoff.

— Virágot hoztam az Aranyegérke sírjára — hallatszott a csodálatos csendben.

Ivanoff Leó zsebkendőjébe fúrta arcát és úgy sírt, hogy egész teste belerázkódott. A sok egymásra nehezült fájdalom most tört ki belőle s a lélek választóvize magával vitte a kimondhatatlan terhet.

Meg kellett fognom a karját, hogy az árokba ne tévedjen. Gyermekek lett belőle, alázatos, gyenge és szófogadó. Nem bírta a lábán állni, le kellett ülnünk egy padra.

— Vízet, — susogta — vizet!

Lucienne megsimogatta az arcát s én vízéért siettem. Mikor a pohár itallal visszatértem, Leó válla már Lucienne vállán pihent s a kedves párizsi leány bizalmasan tekintett rám.

— Meg fogom gyógyítani, csak adja ide a vizet.

És a pohár víz megtette a hatását. Akár tüstént el is mehettem volna. Főlöskégy lettem, ötödik kerék.

Másnap el is utaztam. Kikísértek a hajóig. Mikor kezet fogtam velük s utoljára a szemükbe néztem, láttam, hogy lelkükben a tavasz ígérete hajt friss rügyeket.

Soká integettem nekik a hajó fedélzetéről. Mikor

már nem láttam őket, tekintetem a Monte Pellegrino kopár ormaira tévedt, s a fénylő sugárözönben úgy éreztem, hogy mégis csak szép az élet, a diadalmas élet, és csodálatos kéz, jóságos kéz a kormányzója.

